

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra středoevropských studií

Bakalářská práce

Anna Sovadinová

**Teorie a praxe překladu humoristické beletrie – problematika
překladu humoru v kulturním a jazykovém kontextu**

Theory and practice of translation of humorous fiction – problems of
translation of humor in cultural and linguistic context

Praha 2019

Vedoucí práce: Michala Benešová, Ph.D.

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí práce Michale Benešové, PhD. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Jméno Příjmení

Klíčová slova: překlad, umělecký překlad, humor, beletrie, humoristická beletrie, český jazyk, polský jazyk, současná literatura, polská povídka, Henryk, Bardijewski

Key words: translation, humor, humorous fiction, Czech language, Polish language, contemporary literature, Polish short story, Henryk, Bardijewski

Abstrakt

Práce si klade za cíl nastínit různé přístupy k překladu humoristické beletrie jak v rovině teoretické, tak praktické. Pokusí se nejprve charakterizovat humoristickou literaturu a následně na příkladu konkrétního textu, resp. jeho překladu nastínit specifické problémy překladu humoristické literatury (ve srovnání s jinými žánry). Zaměří se na otázku přeložitelnosti humoru jako prvku nejen jazykové, ale i sociálně společenské komunikace. Praktická část bude vycházet z autorčina vlastního překladu fragmentů knihy Henryka Bardijewského *Pan Fiasko i jego sukcesy* (Ezop, 2017) a bude se zabývat konkrétními výzvami a problematickými momenty překladu humoristické beletrie, resp. analýzou přeloženého textu, to vše v širším kontextu obecné problematiky překladu z polského do českého jazyka.

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to present different approaches to the translation of humorous fiction, both from a theoretical and practical viewpoint. In the theoretical section, the author outlines the defining characteristics of humorous fiction and introduces the problematic aspects of translating humorous fiction in comparison to other genres. The central focus of the thesis is the translability of humor, both as a part of language and as a means of sociocultural communication. The practical section contains the author's translation of selected extracts from Henryk Bardijewski's novel *Pan Fiasko i jego sukcesy* (Ezop, 2017). This thesis examines the challenges associated with and problematic aspects of translating humorous fiction through the analysis of a translated text, all in the context of the general issue of translation from Polish to Czech.

Obsah

Obsah 4

Úvod 7

1	Autor	8
1.1	Literární a kulturně historický kontext	8
1.2	Dílo	9
1.2.1	Prozaická tvorba	9
1.2.2	Rozhlasová tvorba	9
1.2.3	Dramatická tvorba	9
2	Typologie a charakteristika humoristické literatury	10
2.1.1	Satira a humoristický román/povídka	10
2.1.2	Vtipy	10
3	Překlad	11
3.1	Specifika problémů překladu humoristické literatury	13
4	Praktická část: překlad	15
5	Analýza překladu	30
5.1	Analýza výchozího textu	30
5.1.1	Adresát	30
5.1.2	Textová výstavba	31
5.2	Kompozice a členění textu	31
5.3	Název díla	31
5.4	Kulturní kontext	32
5.4.1	Antroponyma	32
5.4.2	Oslovení	33
5.5	Lexikální rovina překladu	34
5.5.1	Idiomatická spojení	34
5.6	Syntaktická rovina překladu	36
5.6.1	Ustálená předložková spojení	37
5.7	Stylistická rovina překladu	38
5.7.1	Výběr slov	38
5.7.2	Jazykové prostředky humoru	40
5.7.3	Akumulace	41
5.7.4	Tautonomie	41

5.8	Překladatelské posuny	42
5.8.1	Substituce.....	42
6	Závěr	43
7	Bibliografie	45
8	Summary	47
9	Příloha	48

Úvod

Bakalářská práce je dělena na praktickou a teoretickou část. V teoretické části se práce zaměřuje na kapitoly věnované autorovi – Henryku Bardijewskému, literárně-kulturnímu kontextu i kapitole usilující o přiblížení problematiky překladu humoristické literatury. Jako integrální část práce stojí samotný překlad vybraných textů ze sbírky povídek *Pan Fiasko i jego sukcesy*.

Na překlad navazuje teoretická část, která se zaměřuje na komentář vybraných problémů a nástin problematiky a specifik překladu humoristické literatury. Pozornost je věnována jednotlivým úskalím překladu jak humoristického textu, tak výzvám spojeným s překladem z polského do českého jazyka.

1 Autor

Henryk Bardijewski (narozen 7. ledna 1932) pochází z Čenstochové. Má vícejazyčné kořeny – jeho matkou byla Francouzka pocházející z Moskvy, jeho babičkou Ruska a otcem Polák. Oba jeho rodiče pracovali v textilních závodech, které ve dvacátých letech minulého století vystavěly francouzské firmy právě na území Čenstochové. Jeho otec, původem z Varšavy, studoval ve Francii. Druhá světová válka vypukla dříve, než mohl Bardijewski začít chodit do základní školy. Místo ní navštěvoval soukromé lekce, které vedly vysokoškolsky vzdělané osoby a po válce začal chodit na Gymnázium Romualda Traugutta, (II Liceum Ogólnokształcące im. Romualda Traugutta w Częstochowie), kde se začal pod vlivem vyučujících zajímat o humanitní vědy a psát verše. V rozhovoru popisuje, jak poprvé potkal *skutečného* spisovatele, něco, co si předtím nedovedl ani představit. Jeho celoživotní zálibou byly a jsou šachy. V padesátých letech Henryk maturoval a přestěhoval se do Varšavy, aby zde studoval polonistiku. Začal pracovat v historicko-literárním kabinetu, kde se skrze shromažďování materiálů o Sienkiewiczowi seznámil s historií literatury. V roce 1953 se oženil a se svojí ženou oba pracovali v Národní knihovně. Bardijewski popisuje tehdejší práci jako nesmírně přínosnou, i kvůli tomu, že na tomto pracovišti pracovalo velké množství lidí, kteří nebyli knihovníci ale třeba i předváleční diplomaté a aristokrati. Jeho prací bylo přečíst a shrnout obsah knih do několika vět, aby se vytvořila přehledná kartotéka. Jak sám udává, po chvíli se psaní stručného obsahu zvrhlo v zapisování vlastních nápadů, a tak se dostal k vlastní, osobní tvorbě.¹

1.1 Literární a kulturně historický kontext

Henryk Bardijewski považuje za svůj debut frašku, která vyšla v časopise „*Szpilki*“. Ke konci roku 1955 už začal produkovat vlastní tvorbu a o rok později, v druhé polovině roku 1956 se začal sbližovat s redakcí Humoru a satiry v Radio Polskie. Redakce a členové se posléze přetransformovali do spolku *Devítka* (např. Zenon Wiktorczyk, Jeremi Przybora, Ludwik Górski). V této redakci vznikla i jeho první rozhlasová hra: *U pani Flory*, která byla později otisknuta ve sborníku *Podwieczorek bez mikrofonu* (1979). Po reformaci na dvě samostatné redakce, *Redakcja adaptacji sluchowisk* a *Redakcja sluchowisk oryginalnych*, byl Bardijewski pět let vedoucím redaktorem *Redakcji sluchowsik oryginalnych*. Rozhlasové a televizní

¹ Henryk Bardijewski. Zaczęło się od kart bibliotecznych, PORTAL POLSKIEGO RADIA SA [online]. Warszawa: Polskie Radio S.A. [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: <https://www.polskieradio.pl/8/380/Artykul/1711256, Henryk-Bardijewski-Zaczelo-sie-od-kart-bibliotecznych>

vydavatelství vydávalo monografie rozhlasových her, a právě tuto sérii otevřel výtisk rozhlasové hry *Siła przyciągania* (1975) od Bardijewského. Jak podotýká autor v rozhovoru – tyto monografie dokazovaly, že rozhlasové hry mohou sloužit i jako literatura, která si najde svého čtenáře. Hry byly překládány do cizích jazyků, zejména východoslovanských a jihoslovanských, ale i do angličtiny, francouzštiny či norštiny nebo dánštiny.² Jeho divadelní i rozhlasové hry byly (a dodnes jsou) oblíbeny pro svůj jedinečný styl, ve kterém Bardijewski vyniká živými dialogy, satirou, jazykovým citem a humorem.

1.2 Dílo

1.2.1 Prozaická tvorba

Od debutu v roce 1955 Bardijewski vydal třicet knih.³ Během svého literárního působení napsal jak knihy pro dospělé, tak i dětské čtenáře. Mezi knihy zaměřené na dospělé čtenáře se řadí např. *Talizman* (1965), *Kraina intymności* (1979), *Dzikie anioły* (2006, oceněné Nagrodą im. C.K. Norwida) a *Pan Fiasko i jego sukcesy* (2017). Vybrané části poslední knihy jsou předmětem této práce. Během let 1963-2010 vyšel i soubor divadelních her jako monografie, stejně jako sbírky autorových rozhlasových her. Za svou prozaickou tvorbu získal ocenění Nagroda im. C.K. Norwida (2007) a Nagroda Literacka im. Wł. Reymonta (2011).

1.2.2 Rozhlasová tvorba

Rozhlasové hry, které byly odvysílány od Bardijewského debutu v roce 1956, čítají na stopadesát titulů. Mezi režiséry patří jména jako např. Zbigniew Kopalko, Juliusz Owidzki nebo Andrzej Łapicki. Za celkovou rozhlasovou tvorbu byl dvakrát oceněn cenou Komitету ds Radia i Telewizji (1971, 1983) a cenou Divadla polského rozhlasu Honorowy Wielki Splendor (2002).

1.2.3 Dramatická tvorba

Během Bardijewského dramatické tvorby vzniklo na třicet divadelních i televizních her, mezi které patří např. *Zaczniycie się śmiać* či *Jezioro*. Jeho hry jsou hrané v divadlech ve Varšavě, Krakově, Vratislavi, Gdaňsku a dalších. Jeho kratší hry jsou oblíbeny též v amatérských a

² Henryk Bardijewski. *Zaczęło się od kart bibliotecznych*, PORTAL POLSKIEGO RADIA SA [online]. Warszawa: Polskie Radio S.A. [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: <https://www.polskieradio.pl/8/380/Artykul/1711256, Henryk-Bardijewski-Zaczelo-sie-od-kart-bibliotecznych>

³ Książka [online], c2013. Henryk Bardijewski [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: http://henrykbardijewski.com/_ksiazka/@frameset/ksiazka_00.html

studentských divadelních spolecích.⁴

2 Typologie a charakteristika humoristické literatury

Humor je součástí každodenního života, slouží nejen jako způsob a styl komunikace autora textu, ale i jako prvek sociální a mezilidské interakce. Humor je vytvářen mnohoznačnými komunikačními prostředky, slova a věty často odkazují k různým historickým a kulturním událostem, lidem a zvykům. Souhrn těchto aluzí je často základem slovních hříček.⁵ Humor sám lze nalézt napříč žánry v jazykové komice, která vzniká různými způsoby. Vtipy, dvojsmysly, homonymie, aliterace, rýmy, ale i hra se stylem mohou být zdrojem komiky.⁶ Jejich uplatnění se najde ve všech myslitelných formách a žánrech, od divadelních her přes poezii, dětskou literaturu až po komiksy nebo biografie. Literárními žánry, ve kterých je humor klíčovým a zásadním prvkem, bez kterého by se žánr neobešel, jsou zpravidla: satira, humoristický román/povídka a vtipy.

2.1.1 Satira a humoristický román/povídka

Podle Charlese A. Knighta je satira základní složkou nejen kritického dramatu, které svým přístupem často ilustruje lidskou hloupost ve společnosti. Satira nachází uplatnění též v žánrech jako je povídka či román, kde se manifestuje např. reflexí kulturního prostředí či imitací jiných žánrů, a tak přispívá k jejich parodizaci. Obvykle chování protagonistů ve většině literárních žánrů odráží skutečné chování reálných postav, jinak je tomu ale u satiry, kde protagonisté vystupují jako jednotlivá množina společenských problémů, které autor reflektuje. Významové zacílení proto v satirě ustupuje od jednotlivého vykreslení charakterů k společenské kritice. Proto se nabízí otázka, zda je satirou situace, kdy po přečtení románu či povídky čtenář dospěje spíše k zamýšlení se nad společenskou situací a sociálními strukturami než k úvahám o obsahu příběhu.⁷

2.1.2 Vtipy

Vtipy jsou texty, které působí autentickým dojmem, často se jedná o hovorový jazyk či slang. U vtipů je kterých je přechod od nejméně informativního k nejvíce informativnímu rychlý a překvapivý⁸. Jsou krátké, často předávány orálně (ačkoliv dnes už existují sbírky) a zpravidla

⁴ Teatr [online], Henryk Bardiejwski [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: http://henrykbardiejwski.com/_teatr/@frameset/teatr_00.html

⁵ CHIARO, Delia, 2012. Translation, Humour and Literature. London: Continuum. ISBN 1441101144, S. 1.

⁶ BENEŠOVÁ, Michala, Renata RUSIN DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, 2013. Tvůrčí překlad ve výukovém procesu na polsko-českém příkladu. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621807., S.126.

⁷ KNIGHT, Charles A., 2004. The literature of satire. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780511485428., S. 203-204.

⁸ GOATLY, Andrew, 2012. Meaning and Humour [online]. Hong Kong: Cambridge University Press [cit. 2019-07-27]. ISBN

nikdy není znám autor vtipu. V současné době internetu se stává tato tematika ještě obširnější, nicméně v této práci byl pro ilustraci vybrán příklad židovského vtipu ze sbírky Židovské anekdoty⁹.

Příklad:

„Cože? Včera jste mě prosil o podporu, že nemáte na oběd a dnes si tu sedíte a jíte lososa s majonézou...?“

„Podívejte se, pan Reiniš, vy máte moc řeči a já to nemám rád. Když nemám peníze, nemůžu jíst lososa. Tak mi laskavě řekněte, kdy mám jíst lososa?“

3 Překlad

J. Levý uvádí již na samém začátku dodnes zásadní knihy Umění překladu: „Práce tlumočnicků, odborných a literárních překladatelů má společné především ty problémy, které vyplývají z rozdílnosti dvou jazyků, výchozího a cílového, a dále pak technické, psychologické a jiné obtíže při dešifrování výchozího textu, a přenosu sdělení do jiného jazyka.“¹⁰ Pro pochopení koncepce práce překladatele uvádí J. Levý jako zásadní i citát významného polského teoretika překladu Zenona Klemensiewiczze, který je toho názoru, že originál je potřeba chápat jako systém a organický celek, nikoliv jako souhrn a mechanické seskupení elementů. Z tohoto vychází, že úkolem překladatele není reprodukovat nebo přetvářet elementy výchozího textu, ale vystihnout jejich funkci a místo nich použít elementy vlastního jazyka, které mají substitutivní či ekvivalentní podstatu.¹¹ Úroveň obtížnosti překladu se liší v závislosti od stylu výchozího textu. Překladatel bude volit jiný postup při překladu odborného stylu, kde jde primárně o zachování denotativního významu než u poezie, kde jde zpravidla o zachování stylu konotativního. Překladatelská strategie se odvíjí od schopností samotného překladatele a jeho porozumění nejen originálu, ale i od jeho dovedností v mateřském jazyce.¹² Zároveň je podstatná znalost jazykové struktury – bez jazykovědy by se překladatel jen těžko dostal k samotnému překládání.¹³ Hypotéz o diferenciaci překladatelských postupů právě na základě formálního rozvrstvení jazyka se dotýká sama problematika typů překladu. Levý uvádí příklad rozdělení typů překladu podle

9780511791536. Dostupné z: <https://www-cambridge-org.ezproxy.is.cuni.cz/core/books/meaning-and-humour/A5D6CC7792A0B4367A8CF7D177BFA50B>, S. 278.

⁹ POLÁČEK, Karel, 1934. Židovské anekdoty. 2. vydání. Praha: ORBIS. S. 132.

¹⁰ LEVÝ, Jiří, 1998. Umění překladu. 3. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3539-X., S. 23.

¹¹ Tamtéž, S. 28.

¹² BENEŠOVÁ, Michala, Renata RUSIN DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, 2013. Tvůrčí překlad ve výukovém procesu na polsko-českém příkladu. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621807., S. 11.

¹³ Tamtéž, S. 44.

Jakobsona následujícím způsobem¹⁴:

- a. Vnitrojazykový překlad, tzn. výklad pojmů v jednom a tom samém jazyce
- b. Mezijazykový překlad, tzn. překlad ve vlastním slova smyslu
- c. Mezišémiotický překlad, tzn. výklad znaků jednoho sémiotického systému znaky jiného sémiotického systému.

Pro úspěšnost překladu je klíčová nejen jazyková kompetence v obou jazycích, ale i znalost kulturních kontextů, stylistická obratnost a redakční pečlivost.¹⁵ Vztah obou jazyků může být oboustranný, na druhou stranu ne vždy symetrický.¹⁶ Úkolem překladatele je přeložit text takovým způsobem, který bude pro sekundárního čtenáře stejně interpretovatelný, jako je výchozí text pro čtenáře primárního.¹⁷ Na základě těchto informací tedy lze překlad definovat jako *nahrazení textového materiálu ve výchozím jazyce ekvivalentním textovým materiálem v cílovém jazyce*.¹⁸ Umělecký překlad je rozšířením této definice o *formu literární komunikace, která je druhotnou - odvozenou komunikací, s reprodukčně-tvůrčím statutem*¹⁹. Umělecký překlad tedy lze považovat za komunikační akt s důrazem kladeným na receptora textu.

Styly uměleckého překladu se dají rozlišit na²⁰:

- a. Věrný

Věrný neboli doslovný překlad usiluje o mechanickou reprodukci předlohy, charakterizuje ho absence kreativity. Nerespektuje odlišnost výchozího a cílového jazyka, a proto se často čtenář může setkat s např. i se zcela rigidním zachováním původního slovosledu v cílovém jazyce.

- b. Volný

Překladatel nahlíží na text ve výchozím jazyce jako na inspiraci, do popředí se dostává překladatelova kreativní ambice, tím může docházet k nežádoucím významovým posunům.

- c. Adekvátní

¹⁴ LEVÝ, Jiří, 1998. Umění překladu. 3. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3539-X., S. 26.

¹⁵ Tamtéž, S. 11.

¹⁶ CATFORD, J.C., 1965. A Linguistic Theory of Translation. London: Oxford University Press. ISBN 9789836252852., S. 20.

¹⁷ MAJDZIK, Katarzyna a Daniel SŁAPEK, 2015. NARZĘDZIA ANALIZY PRZEKŁADU [online]. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, Uniwersytet Śląski w Katowicach [cit. 2019-07-26]. ISBN 978-83-8019-262-1. Dostupné z: https://www.academia.edu/19867800/Narz%C4%99dzia_analizy_przek%C5%82adu, S. 48.

¹⁸ CATFORD, J.C., 1965. A Linguistic Theory of Translation. London: Oxford University Press. ISBN 9789836252852., S. 20.

¹⁹ HRDLIČKA, Milan, 2003. Literární překlad a komunikace. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-86642-13-5., S. 17.

²⁰ Tamtéž, S. 22-23.

Tento přístup kombinuje složku reprodukční a tvůrčí takovým způsobem, aby byl zachován charakter a estetické vlastnosti díla se zřetelem k novému čtenáři.

Z výše uvedeného vychází, že je zásadní interpretace uměleckého díla, při které do popředí vystupují dva faktory: překladatel a dobové normy a konvence. Překladatel k výchozímu textu vždy přistupuje s jistou koncepcí, ať už vědomou či nevědomou. Pro náležitou interpretaci je důležitý překladatelův aktivní přístup, zaujetí výchozím textem, ale ne *unesení* textem. Důležitá je i racionální složka přístupu.²¹

Samotný proces překladu lze ve velice zjednodušené podobě shrnout jako analýzu výchozího textu do nejazykové univerzální sémantické reprezentace a následnou syntézu této sémantické reprezentace v cílovém jazyce.²² Knittlová popisuje právě tento proces překladu podle Nida jako sestup z konkrétní povrchové textové roviny do rodiny hloubkové, nejazykové, tzv. vnitřní řeči, kde si překladatel vyjasní význam a pak teprve přistoupí k vyjádření tohoto významu v povrchovém znění v cílovém jazyce.²³

3.1 Specifika problémů překladu humoristické literatury

Humoristická literatura klade na překladatele další požadavky. Po svoje specifika zmíněná v kapitole čtyři se překladatel dostává k novým otázkám: kde končí věrnost originálu a začíná nový text? Kde je hranice mezi překladem a variací na téma textu?²⁴ Ve velké míře patří k charakteristickým znakům humoristické literatury hra se slovy – některé texty dokonce mohou být pro své vysoce specifické kulturní a jazykové prvky považovány za nepřeložitelné.²⁵

Majdzik definuje v případě jazykových her několik možností přístupu:²⁶

a. Izomorfický překlad

Analogicky využívá stejné schéma jazykové hry

b. Homomorfický překlad

Využívá stejné schéma jazykové hry za pomoci jiných termínů

c. Heteromorfický překlad

Jazyková hra výchozího textu se v překladu opírá o jiný jazykový mechanismus

²¹ HRDLIČKA, Milan, 2003. Literární překlad a komunikace. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-86642-13-5., S. 28.

²² BELL, Roger T., 1991. Translation and translating: Theory and Practice. Oxford: Longman. ISBN 0-582-01648-7., S. 20.

²³ KNITTLOVÁ, Dagmar, 2010. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2428-6., S. 9.

²⁴ MAJZLIK, Katarzyna a Daniel ŚLAPEK, 2015. NARZĘDZIA ANALIZY PRZEKŁADU [online]. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, Uniwersytet Śląski w Katowicach [cit. 2019-07-26]. ISBN 978-83-8019-262-1. Dostupné z: https://www.academia.edu/19867800/Narz%C4%99dzia_analizy_przek%C5%82adu, S. 64.

²⁵ Tamtéž, S. 63.

²⁶ Tamtéž, S. 70.

d. Volný překlad

Absence jazykové hry v překladu, popř. hra na jiném místě než ve výchozím textu

Prací překladatele je zajistit ekvivalentní rozložení jazykových prostředků pro zprostředkování ekvivalentního komunikačního zážitku pro druhotného čtenáře. Proto čelí překladatel v kontextu překladu humoristické literatury vyšším nárokům na zachování estetických i stylistických kvalit, než např. u textů, které plní čistě informativní a sdělnou funkci, tedy u textů ve stylu tzv. odborné literatury. Ta bude od překladatele vyžadovat znalost jednotlivých odvětví, kterých se výchozí text týká a tím pádem větší lexikální a oborovou specializaci v rámci jednoho jazyka (např. překlad odborných medicínských, matematických textů, atd ...).²⁷

Styl publicistický obsahuje styčné body administrativního i uměleckého stylu. Úkolem překladatele je zachovat obecnou srozumitelnost a přístupnost, odbornost je méně vyhraněná, pojmově se jedná o texty méně náročné než u odborného stylu.²⁸ Prakticky celkovou absenci výše zmíněných problémů může překladatel očekávat u administrativního stylu – požadavek na kreativitu je pro prakticky nulovou estetickou kvalitu nepatrný, problémy však mohou vyvstat v rovině pragmatické.²⁹

²⁷ KNITTLOVÁ, Dagmar, 2010. Překlad a překládání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2428-6., S. 203.

²⁸ Tamtéž, S. 190.

²⁹ Tamtéž, S. 133.

4 Praktická část: překlad

Následující část bakalářské práce je věnována samotnému překladu originálních textů. Protože v první části knihy dochází k postupnému představení protagonistů, kde se v každé kapitole okruh postav rozšíří, tak byly vybrány kapitoly, ve kterých dochází k seznámení se s postavami a kontextem. Poslední část je naopak vybrána z druhé části knihy, kde jsou už postavy známy a potkávají se s příhodami života.

Originál pro porovnání je přiložen v příloze na samém konci této práce.

Vzhledem k tomu, že kapitoly v knize nejsou označeny názvy a jsou uvedeny vždy jen obrázkem je nutné poznamenat, že následují přeložené kapitoly od strany sedm až po stranu třicet.

Pan Fiasko v našem domě nebydlí dlouho, ale vypadá to, že už se zabydlel nadobro. Postavy je nenápadné, povahy nepříliš výrazné, zato hlas má zvučný, jednou vysoký, podruhé nízký, v podstatě dva hlasy. Pan Fiasko má rodinu, ale tvrdí, že je příliš početná na to, aby bydleli společně. A tak bydlí sám a rodina k němu pouze chodí na návštěvy.

Pan Fiasko není bohatý, ale ani chudý: mívá lepší i horší finanční období, jen bohužel neví, na čem to závisí. Možná, že právě kvůli tomu bývá pověřivý, ačkoliv taky ne vždy, protože jsou i dny, které se obejdou bez pověr. Bohužel, právě tehdy se pan Fiasko cítí hůř, v zásadě je totiž pověřivý rád. Mimo to má, samozřejmě, další záliby, a to i takové, které neodhaluje. A dobře dělá.

Jako nejbližší soused jsem pana Fiaska poznal relativně brzy, ale naše známost záhy uvízla na mrtvém bodě. Poznával mě v domě, na schodišti v patře i v přízemí, ale na ulici už ne. Možná, že tam byl víc roztržitý, anebo se já na ulici stávám fragmentem anonymního davu – v každém případě, já pana Fiaska poznávám všude a vždy ho zdravím první, což ho někdy zaskočí.

Posledně ale zaskočil on mě, protože přišel na neočekávanou návštěvu. Právě jsem dojedl snídani, když pan Fiasko zaťukal na dveře a okamžitě vešel až doprostřed pokoje. Nechtěl kávu ani čaj, přišel si vypůjčit peníze.

„Je to jediná příležitost svého druhu, jak si znásobit příjem,“ začal mě přemlouvat. „Vám jakožto nejbližšímu sousedovi patří podíl ze zisku.“

Pak mi objasnil, kolik peněz je třeba vložit, aby se celá věc dala do pohybu. Důvodem, proč jsem se nakonec nepřidal, byly mé prázdné kapsy, o kontě ani nemluvě. Bída mě uchránila ještě větší bídy. Tak se mi to přinejmenším zdálo. Za nedlouho se však ukázalo, že jsem se

pletl, protože ten obchod skutečně proběhl. Od té chvíle na mě pan Fiasko hleděl svrchu a často i s lítostí. Uvedl, že kdybych se potřeboval poradit ohledně finančních záležitostí tak se na něj mohu obrátit. Bohužel lidé jako já, kteří nemají finance, nemají ani finanční záležitosti, a tak naše známost na chvíli opadla.

Pan Fiasko pak na chvíli odjel a všichni na něj zapomněli. Když se vrátil, jedni tvrdili, že byl v Karibiku, druzí, že ve vesnici za městem. On sám nic neříkal, ale proslýchalo se, že má co říct. Jen jsme nevěděli co. On to věděl, ale chtěl zachovat diskrétnost. Později jsme se dozvěděli proč. On se totiž pan Fiasko rozhodl být nikým menším než politikem!

Odkrýval to postupně, zvolna taky rostl náš údiv. Jde totiž o to, že v našem městě nikdy politika ani politici nebyli. Pokud se někdo chtěl zabývat politikou, tak odjel. Ale pan Fiasko nikam neodjížděl, zamýšlel roztáhnout křídla tady, v našem městě. Tak to řekl – roztáhnout křídla. U nás. V té době se nedařilo ani obchodu, a dokonce ani školství – o křídlech nemluvě. Vše jen vegetuje, vše až na politiku, která ani to nedělá. No, leda že by byla podzemní.

Takže tak, podzemní. Mě prvního napadlo, že pan Fiasko mohl se svojí politikou sestoupit do podzemí. Jestli tam byl sám, nebo s někým, to jsem nevěděl. Nikdo o tom neměl ani ponětí. Avšak právě já jsem se o tom měl dozvědět první, a to z úst samotného pana Fiaska.

Toho roku byl podzim jakýsi nerozhodný. Listy dlouho bránily svou zeleň, a i když nakonec zežloutly a zčervenaly, dlouho nechtěly spadnout. Možná ani nebude zima, říkali jedním hlasem optimisti i pesimisti, ačkoliv většina, která nepatřila k první ani druhé skupině, nebyla ani pro ani proti. Co se mě týče, nikdy jsem nepatřil k většině, a tak jsem se směle vyjadřoval k jednomu či druhému, ale bohužel mě nikdo neposlouchal.

Během toho nerozhodného podzimu se můj okruh známých rozšířil o dvě osoby. V kavárně, kde jsem hrával šachy, se objevil nový hráč, pan Zápletka, také nazývaný Doktorem, protože v mládí začal psát doktorskou práci a píše ji ve volných chvílích dodnes. Jednalo by se o milou známost, nebýt jeho přítele, pana Kracha, osoby neustále a lehkomyšlně tryskající optimismem. Ten Krach taky hrával šachy a nad každou prohranou partií se radoval jako malé dítě. Báł jsem se jen pomyslet na to, co by se stalo, kdyby vyhrál. Oba shodně tvrdili, že se odedávna těší přízni pana Fiaska.

Jednoho dne jsem našel samotného pana Fiaska nad šachovnicí. Hrál sám se sebou a výrazně prohrával. Zeptal jsem se, kde jsou jeho přátelé. Dlouho přemýšlel nad odpovědí, až se zeptal, koho tím myslím. Mohlo to buď znamenat, že má mnoho přátel, anebo že nemá žádné. Druhá odpověď byla správná.

„Politik nemá přátele,“ řekl potichu. „Mívá pouze spojence. Má je, přerušuje je nebo se s nimi

rozchází podle situace. Aktuálně je vše přerušeno. Taková je situace.“

Takže byl pořád ještě politikem. Utajeným, samozřejmě, protože málo kdo o jeho činnosti věděl. Bylo to tak tajné, že ani já sám jsem neměl o ničem ponětí. A sám pan Fiasco se neměl k tomu něco prozrazovat. Za to ochotně povídal o šachách, o těch neměl žádná tajemství. „Víte,“ řekl, „já hraji tak skvěle, že nad sebou nemůžu vyhrát. Téměř vždy remízuji.“

„Možná bych vám mohl pomoci,“ odpověděl jsem, „a společně bychom protivníka pokořili.“ Nedůvěřivě se zatvářil, jako kdyby chtěl zjistit, jestli mluvím vážně.

„Jednou si s vámi zahraji, ale to budeme sedět proti sobě,“ řekl mi.

Kavárna se pomalu začala plnit, objevil se doktor Zápletka, po chvíli taky pan Krach. Pomyslel jsem si, že na jednu šachovnici je nás poněkud mnoho a chtěl jsem odejít, ale pan Krach mě zdržel.

„Neodcházejte. Máme tu zajímavý finanční projekt.“

Ničeho jsem se nebál tak, jako finančních projektů pana Kracha, ale i tak jsem zůstal. To už bych byl radši, kdyby mě pan Fiasco zatáhl do politiky než pan Krach do obchodů, ale nebylo na vybranou. Pan Zápletka se do ničeho nemíchal, jen přitakával. Finanční perspektivy, které předestřel pan Krach, by byly opojné pro ty, kteří mají peníze. Bylo těžké ve mně podnítit zájem ze vzhledu na hotovost, kterou jsem disponoval, ale docenil jsem krásu projektu a stupeň rizika vzbudil můj úžas. Pan Krach byl skutečně odvážným člověkem, možná až šíleně odvážným. Nebál se riskovat a neúspěchy i prohry bral se shovívavostí hodnou mudrce. Když se dozvěděl, že disponuji pouze zvědavostí a sumy, které uváděl, pro mě byly naprosto abstraktní a připomínaly čísla, s kterými operují astronomové, obrátil svoji pozornost k osobě pana Zápletky. Ten se okamžitě cítil polichocen, všechny projekty si vyslechl s velkou pozorností a v jeho očích se zračilo vřelé přátelství. To bylo ale všechno, co si mohl dovolit. Pan Zápletka byl nad míru obezřetný, obezřetný natolik, že i dluhy držel v tajnosti.

Samozřejmě, že pan Fiasco od začátku věděl, že z plánů pana Kracha nic nebude, a i já z toho měl stejný pocit. Je třeba přiznat, že pan Fiasco byl z nás čtyř jediný hlavička, ale to ještě neznamená, že rozuměl obchodním záležitostem.

Po těchto nepříliš vydařených rokováních zavládlo ticho a všichni čtyři jsme se zadívali na šachovnici. Tam stáli pěšáci a figurky tak, jak chtěly, nikdo nad nimi asi ani nepřemýšlel.

„Bílé tam stojí špatně,“ řekl pan Krach.

„Černé taky,“ dodal pan Zápletka. „Dokonce je špatně postavená celá šachovnice. Záleží na tom, z které strany se díváte,“ řekl pan Fiasco, ale nikoho nepřesvědčil.

Přišla majitelka podniku a připomněla, že si nikdo z nás ještě nic neobjednal. Dokonce ani čaj, o kávě nemluvě. Chtě nechtě, objednal jsem pro všechny sodovku.

Ještě ani neskončil podzim a už tu byla zima. Roční období se předháněla a měla problémy zachovat správné pořadí. Na začátku prosince pan Fiasko prozradil, že má v úmyslu pořídit si automobil, nejlépe ojetý. Vůle tady je, prohlásil, na překážku je pouze nedostatek hotovosti. Tušil jsem, že se transakce neuskuteční, určitě ne letošní zimu, ale moje intuice se mohla mýlit, protože poslední dobou se mýlila čím dál tím častěji.

Těsně před svátky a za zády pana Fiaska jsme s panem Zápletkou dostali od pana Kracha pozvání do kantýny. Pokud vezmeme v potaz úroveň lokálu, bylo pohoštění dosti okázalé, v nabídce byly šulánky a bosáky a jako dezert pohár s pudinkem. Ale ono překvapení nás čekalo teprve na konci. Pan Krach nenavrl nic jiného, než abychom panu Fiasce nadělili auto pod stromeček. Rozpačitě jsme se po sobě podívali – proč pod stromeček, proč auto a proč panu Fiasce? Ale vlastně, proč ne?

„Všichni se solidárně složíme,“ snažil se nás přesvědčit pan Krach. „A bude po problému!“ Ale i po penězích a na svátky se hodí každý halíř.

„Vyberme něco levného,“ lákal nás pan Krach. „Některá auta nejsou drahá a šlapou.“

Začali jsme počítat a vycházelo na každého nemnoho, ale i tak mi to připadlo jako příliš, zvláště protože bych musel založit pana Zápletku, který peníze teprve očekával. Eventuální transakci měl uskutečnit pan Krach, a v tom byl další problém. Podle nás se v takových záležitostech neuměl pohybovat, vlastně se neuměl pohybovat v žádných. Dokonce i tehle oběd, na který jsme byli pozváni, jsem musel zaplatit já, protože si zapomněl vzít peníze.

Ale co, je příjemné dávat dárky, ačkoliv ani dostávat není špatné. A život umí překvapit. Náhle před kantýnu přijel samotný pan Fiasko (kdo mu vyzradil, že jsme tady?), vysedl z vozu, třáskl dveřmi a vítal se jako vždy chladně, leč bodře. Auto, kterým přijel, nebylo první jakosti, ani druhé, ale stálo na všech čtyřech kolech a páté mělo ještě v rezervě. Barvy nijaké, zato s leskem, sedačky povlečené do starých dek, a všechno to vonělo benzínem a asi i olejem.

S úlevou jsme vydechli. Záležitost dárku se vyřešila sama. Bohužel, pocit úlevy trval jen chvíli.

„Vypijeme kávu a pak vás trochu povozím,“ oznámil pan Fiasko. „Pojedeme za město.“

Nikdo ještě neviděl pana Fiaska řídit auto, dokonce ani jet na kole, protože obvykle se pohyboval pěšky, a nebylo nám známo, zda u toho dodržoval předpisy. A proč hned za město? Připomněl jsem si, jak jsem si jednou vyšel za město a okamžitě zabloudil.

„To je určitě hodně rychlý vůz,“ řekl pan Zápletko. „Kolik vymáčkne za hodinu?“

„Nevím,“ odpověděl pan Fiasko. „Ještě jsem s ním tak dlouho nejel.“

Ta odpověď nás utvrdila v přesvědčení, že jízda s takovým řidičem by byla velkou lehkomyšlností, ba šílenstvím.

„Kolo je mnohem prospěšnější,“ řekl jsem. „Mohli bychom vám kolo půjčit, nebo dokonce koupit.“

„Kolo je velice pomalé vozidlo,“ zašklebil se Fiasko.

„Záleží na tom, jak se šlape,“ řekl pan Krach. „Dá se jet pomalu, dát se jet rychle, a dokonce i hodně rychle.“

Pak jsme si všichni tři, to znamená Zápletka, Krach i já, vzpomněli na nejrůznější neodkladné záležitosti. Nakonec to nebylo nutné, protože když jsme vyšli na ulici, vůz pana Fiaska se nedal ani nastartovat, natož tlačit.

„Potřebuje lafetu,“ řekl pan Zápletka, který je z nás všech nejlépe obeznámený s motorizací.

Lafetu jsem měl spíše spojenou s kanónem, a ten zase s dělostřelectvem, ale Zápletka vyjasnil, že to je taková rampa, na které se převáží nová nebo rozbitá auta. Příjezd lafety jsme si bohužel nemohli dovolit ani my, ani pan Fiasko a všichni čtyři jsme se pěšky vrátili domů.

Nikdo neví, odkud se v našem městě vzala paní Bessa. Každopádně přijela nedávno a hned zamotala hlavu několika osobám. Jako první podlehl jejímu půvabu pan Fiasko, a půvaby měla rozličné, některé skryté a určitě i takové, o kterých sama nevěděla. Mluvila několika jazyky, ale nejlépe jedním, což zjistil pan Zápletka, kterého ten fakt uchvátil. Panu Krachovi se zase zalíbil její hlas, hezký dokonce i když nemluvila, protože stoupl do hlavy a tam pak zněl jako daleká předzvěst letní bouřky.

Já sám jsem jejím půvabům odolával nejdéle, protože příliš ženské ženy na mě mají omezený vliv. Kdyby byla více mužská, snil jsem marně, až jsem ji nakonec začal obdivovat takovou, jaká je, obdivovat, a dokonce tajně adorovat.

Paní Bessa také hrála šachy, a hrála jako anděl, anděl krutý, protože nikomu z nás se nad ní nedařilo vyhrát. Kdekoliv jinde jsem mírná, ujišťovala, ale krutosti na šachovnici odporovaly jejím slovům. Během hry byla příliš agresivní, než aby se dalo té mírnosti věřit. Ale přesto nás k paní Bessu táhla jakási síla. Bohužel, existovala i druhá síla – ta ji před námi chránila. Naše styky, jakkoliv vřelé, byly výhradně verbální povahy. Ten, kdo byl více výmluvný, v nich nacházel více příjemnosti. Já nemnoho.

„Nemůže to být tak, že o ní nic nevíme,“ řekl jednoho dne pan Fiasko.

Bylo to na trhu, kde jsem kupoval zeleninu a ovoce a pan Fiasko mléčné výrobky. Pana Kracha tu bylo možné také potkat, protože rád smlouval, což na trzích šlo a v obchodě naopak vůbec. Byli jsme klidní, protože jsme věděli, že paní Bessu tady nepotkáme – vyhýbala se

takovému prostředí. Dobře se cítila jen v bankách a směnárnách, ale taky ne vždy, protože stejně jako valuty i paní Bessa měla horší a lepší dny.

„Kdo z nás ji zná nejlépe?“ zamyslel jsem se.

Na pomoc nám přišel pan Krach, který se zjevil z čista jasna.

„Nejlépe ji zná jakýsi Můstek, vedoucí zubařské ambulance.“

„Tak to se ho musíme zeptat,“ řekl pan Fiasko.

„To jsem už udělal,“ odpověděl pan Krach a začal vyprávět. „Ten pan Můstek se s ní málem oženil, ale nechal toho, když se dozvěděl, že už měla dva muže a jednoho dokonce pochovala.“

„Jednoho z těch dvou nebo to byl ještě nějaký třetí?“ chtěl vědět pan Fiasko.

„Jednoho z těch dvou,“ pokračoval dál Krach. „Třetí měl být pan Můstek, ale vycouval a teď je pole volné. Paní Bessa postupně bydlela ve třech městech, vesnice ani nepočítám, ale pracovala jenom v jednom, na docela vedoucí pozici. Odvětví se nepodařilo zjistit, možná obuvnictví, protože se v botách vyzná lépe než v lidech. Její vášní byly cizí jazyky, ale chtěla jich poznat příliš mnoho najednou, a nakonec neumí žádný. Zná je jen z doslechu.“

Tady musel Krach přestat, protože okolo šel někdo hodně podobný paní Besse. Je to ona, nebo ne, začali jsme přemítat. Na trh prý nechodí, ale je to jisté? Někdo ji tu údajně viděl. Ale tohle asi nebyla ona.

„Ona je tak mazaná,“ řekl Krach, „že se může sama sobě podobat.“

„Člověk si je sotva podobný, když zestárne,“ rozhovořil se mimo téma pan Fiasko. „Po roku člověka ani nepoznáte a po třech letech už nikdo není tím, kým býval.“

„Však to ale asi je ona,“ šeptl Krach. „Vyšlo nám, že nás nevidí a jak nás spatří, tak bude dělat, že nás nezná. Ženy jsou nevyzpytatelné.“

Pomalů se blížila k východu a my jsme, jaksi proti své vůli, šli za ní. Pan Fiasko první, já s Krachem po chvíli váhání také. Musela si všimnout, že ji sledujeme, protože jednou šla rychleji, podruhé pomaleji, a nakonec zastavila, otočila se a zamířila naším směrem.

„Nejsem tou osobou, kterou si myslíte, že jsem,“ řekla. „Jsem někdo úplně jiný.“

„To se stává,“ mrknul Krach. A hned dodal: „Ale strašně vzácně. Zveme vás na kávu.“

Chvíli váhala a pak pozvání přijala. Šli jsme směrem k naší kavárně, ale ona vybrala jiný podnik, který jsme neznali. Pan Fiasko se cestou snažil navázat hovor, ale ona mlčela, a tak hovořil pouze se mnou. Z kavárny, do které nás domnělá paní Bessa dovedla, se vyklubala restaurace, a to jedna z těch dražších, do kterých nechodíme. V té situaci se pan Krach začal loučit a rychle se vzdálil. Po chvíli se mezi příchozími ztratil i pan Fiasko a já jsem s onou dámou, kterou jsme neopatrně pozvali na kávu, zůstal sám.

Účet splácím dodnes, ačkoliv uplynulo už pár týdnů. Nejhorší je na tom to, že doposud nevím, s kým jsem tak draze poobědval.

„Vyhýbejme se ženám, které známe,“ těmito slovy mě o týden později přivítal pan Fiasko. Šel s panem Zápletkou, který se rozesmál hned co mě uviděl. Jak se ukázalo, o naší příhodě mu bylo dopodrobna vyprávěno. A kdo vyprávěl – to nechce pan Zápletka vyzradit. Oba pánové překypovali humorem, patrně nakažlivým, ale mě nenakazili. Usadili jsme se na lavičku u vchodu do parku a pan Fiasko mi nabídl cigaretu, ačkoliv věděl, že nekouřím. Přijal jsem, poprosil jsem o oheň, potáhl a potom mě chytil kašel a dlouho neustupoval. Když jsem se trochu uklidnil, tak mi pan Zápletka nabídl bonbon, typem podobným cukrovému dražé, a to mi vydatně pomohlo.

„Obecně dobře víme, co nám škodí,“ okomentoval tu událost pan Fiasko. „Hůř jsme na tom s vědomostmi o tom, co nám pomáhá. Tak to je s různými návyky, ale možná také s lidmi, které potkáváme během naší cesty. Nikdy nevíme, která známost se ukáže jako šťastná a která zase jako známost nešťastná. Nejbezpečnější by bylo nepoznávat nikoho nového a zůstat u starých a osvědčených známostí. O přátelství nemluvě, protože ta jsou zvlášť nebezpečná a vůbec nejrizikovější je druh známosti nazvaný láska.“

Přítakal jsem jako první, pan Zápletka až druhý. Pravděpodobně litoval, že to on nepronесl onen proslov. Mezitím se objevil pan Krach, přisedl si a choval se, jako kdyby věděl, o čem mluvíme. Ještě ani pusu neotevřel a už jsem cítil, že je s námi zajedno. Vypadalo to, že šance paní Bessy na jakoukoliv důvěrnost rychle klesly. Na důvěrnost s námi. S kýmkoliv z nás. Tak to vypadalo. Než se objevila.

Přicházela volným, rozkolísaným krokem a venčila psa na vodítku, ale ten, kdo přitahoval naši pozornost nebyl onen okázalý pes. Pes vedle ní hasl, jako kdyby držela jen samotné vodítko. Lva by mohla vést a lidé by se stejně dívali jen na ni. My první.

Dělala, že nás nevidí, ačkoliv čtyři muži sedící na krátké lavičce museli každopádně bít do očí. První vstal a uklonil se Zápletkou, po něm Krach, pak Fiasko a nakonec, dost neochotně, já. Dělala, že je zaskočená, pes také neskrýval údiv, ale ten alespoň nepředstíral. Potom se s námi začala vítat, na první pohled srdečně, ale v jejích gestech a v hlasu byl cítit hněv. Nebudu zastírat, budila velice dobrý dojem, cizí lidé se za ní otáčeli, zvláště ženy.

„Budu se vdávat,“ prohodila směrem k panu Fiaskovi, jako kdyby ho to mělo zajímat nejvíce.

„Za koho?“ zeptali se jedním hlasem pánové Zápletka a Krach.

„Vás to nezajímá?“ otočila se na mě paní Bessa.

„Za koho?“ zeptal jsem se, abych jí nezpůsobil rozpaky.

„Za nikoho z vás,“ odpověděla. „Na světě existují i jiní muži.“

„A jiné ženy,“ uklouzlo panu Fiaskovi.

Paní Bessa dělala, že neslyší, a kouzelně se usmála, zatímco se její pes trochu naježil. Pan Fiasko se taky usmál. Ona by se měla vdávat? Nikdo z nás těm slovům o vdavkách nevěřil.

Zažila už formální vztahy a teď nastal čas na vztahy neformální, pomyslel jsem si a určitě tak soudili i pozůstalí pánové. Přišlo mi, že paní Bessa je jako stvořena k tomu typu vztahů, a kdo ví, možná i k několika naráz. Téměř současně jsme si pomysleli, že bychom ji mohli pozvat na kávu, a pak ať se stane, co se má stát. Já jsem odvážně vystoupil s tímto návrhem, protože ostatní mlčeli. Bohužel, setkali jsme se s odmítnutím.

„Je mi líto pánové,“ řekla s úsměvem paní Bessa. „Všechny dopolední kávy mám už obsazené,“ a hned dodala: „Dopolední a večerní také. A oběd, škoda mluvit, během obědů i večerů jsem už také zaneprázdněna.“

„Kolik je těch šťastlivců?“ odvážil se zeptat pan Krach.

„Jeden,“ odpověděla paní Bessa. „Můj snoubenec a budoucí manžel, pan Hossa.“

A s tím nás opustila. Zamávala rukavičkou a odešla. Potom se nám paní Bessa na nějaký čas ztratila z očí. Asi odjela. Víme jen, že s tím panem Hossou žila dlouho a bouřlivě.

Zima zaskočila pana Fiaska v polovině podzimu a vypadalo to, že zaskočení bude trvat až do poloviny jara. Zimy jsou nevypočitatelné, konstatoval pan Fiasko, jednou jsou, podruhé ne, nelze si na ně zvyknout.

„Asi pojedu na hory,“ oznámil panu Zápletkovi, který už nejednou hory navštívil.

„Neradil bych vám to,“ odpověděl pan Zápletko. „Ale jednou je potřeba to vyzkoušet. Máte radši nízké nebo vysoké hory?“

„Co nejnížší,“ odpověděl pan Fiasko. „Přinejmenším pro začátek, pak se uvidí.“

„To nemusíte nikam jezdit,“ řekl pan Zápletko, „ve městě máme kopec, to bude pro začátek stačit.“

Ale to bylo pro Pana Fiaska příliš málo, měl vyšší nároky. Řekl, že to nemůže být jen tak nějaký jeden kopec, nýbrž celý horský hřeben. Nízký, ale dlouhý. A začal se připravovat na výpravu. Nejprve si sehnal boty, batoh a cepín. Potom získal sadu map a začal studovat všechna stoupání. A tady hned narazil na problém. Někde bylo stoupání příliš vysoké, jinde příliš nízké, hor, které by byly tak akorát, bylo pomálu, nepatrně. Nemáme vhodné hory, možná jsou za hranicemi. Na to pan Zápletko, který přípravy pozorně sledoval, řekl, že zahraniční hory jsou obecně vyšší než domácí hory, vyšší a dražší. A důrazně je nedoporučil. Místo toho zmínil lyže.

„Lyže?“ podívoval se pan Fiasko. „Na co lyže?“

„Na sjezd. Skoky bych nedoporučoval. Skoky už nejsou nic pro nás.“

S tím pan Fiasko souhlasil, a dokonce zašel ještě dál: už ani skoky, ale lyže obecně nebyly nic pro nás. Lyže, brusle, dokonce ani sánky. Procházky, pouze procházky po rovině a nejlépe dolů z kopce.

„Takové hory neexistují,“ řekl pan Zápletka. „Klidně se můžeme zeptat pana Kracha, řekne nám totéž.“

A pak jsme byli překvapeni. Když jsme se setkali s panem Krachem, kterého nebylo těžké potkat, rovnou navrhl výlet do Himalájí, na Kavkaz, případně do Alp. Až na to, že on sám se nikam nechystal, hor měl dost a nížin také.

„Co byste řekl na moře?“ zeptal jsem se čím dál zoufalejšího pana Fiaska.

„Můžou být velké vlny. Moře rozhodně není nic pro mě,“ odpověděl.

„Tak zbývají už jen výlety za město,“ řekl pan Zápletka.

„Proč za město?“ znepokojil se pan Fiasko. „Jako kam? Na venkov? Jednou jsem tam už byl a víckrát tam nepojedu.“

Nechtěl říct proč. Ne, to ne. V našich končinách ostatně moc venkova nemáme, všude samé kamenolomy a zpracovatelské závody. Vypadalo to, že neexistuje místo, dokonce ani oblast, kam by pan Fiasko mohl jet. Divné, že se vůbec někde zdržel a zabydlel. Ale to jsem nemohl ani vyslovit, protože pan Fiasko je dost dráždivý a nemá rád, když se o něm prohlašuje něco, co on sám o sobě nejdříve neřekne.

Všechno se to odehrávalo jednoho chladného zimního dopoledne před domem, kde bydlel pan Fiasko. Všichni jsme uznali, že je potřeba jít někam, kde bychom se mohli trochu ohřát. Ale kam? Mohli jsme jít každý domů, ale to nám přišlo málo originální. Kdyby divadla hrála ráno, mohli bychom jít do divadla, pomyslel jsem si a hned pocítil úlevu nad tím, že ráno nehrají. Divadla dnes prezentují hlavně režiséry, a to ne každému vyhovuje. Mohli bychom se zajímat o repertoár, který v jídelních menu prezentují restaurace, ale i na to bylo brzy. Zbývala kavárna, případně tržnice, také vyhřívaná, jenom dost přelidněná, protože u nás lidé rádi okukují zboží. Nakonec vyhrála tržnice.

Jenom se neztratit v davu, říkal jsem si, protože mám rád společnost, jakoukoliv. Šli jsme tedy do tržnice, Fiasko a Zápletka napřed, já a Krach za nimi. Ale oni, ti zpredu, se hned někde ztratili.

„Mají tam výborné pirohy,“ řekl Krach. „Určitě je u těch pirohů potkáme.“

A měl pravdu. Když jsme přišli, tak už jedli. Pan Fiasko s plnými ústy vyprávěl o požitcích plynoucích z nevědomosti. Jsou lepší než požitky plynoucí z vědění, lepší a trvalejší, tvrdil.

Pár osob, které jedly poblíž si odsedlo, protože o takovýchto tématech se zde nemluví. Ten Fiasko nemá cit ani pro čas, ani pro místo, řekl jsem si, a navíc, co on může vědět o vědomostech? Určitě ještě méně než o nevědomosti.

Objednali jsme si s Krachem pirohy, stejné Fiasko a Zápletka, ale nějak nám nechutnaly. Krach se rozmluvil na téma pirohů, jaké a kde bývají, ale diskusi nevyvolal. Snědli jsme půlku, a druhou jsme si vzali s sebou k ohřátí doma. Krach byl vždycky šetrivý, a i mně se šetrení zalíbilo. Naopak Fiasko a Zápletka jedli, aniž by si nás povšimli. Potom si dokoupili další porci pirohů, kterou si rozdělili. Nikdy jsem neviděl někoho sníst najednou tolik pirohů.

„Zajímavé, co tady dávají dovnitř,“ řekl nahlas pan Krach. „Není náplň jako náplň.“

„Vypadá to jako maso,“ začal jsem, „ale dnes říkají o různých věcech, že je to maso.“

„Určitě to je zvířecí,“ řekl pan Krach, „ale zvířata taky nejsou stejná. Jsou větší, menší, střední i malá, úplně maličká.“

Fiasko a Zápletka ještě jedli, ale jakoby pomaleji. Sledovali nás s čím dál tím větší nechutí a v očích pana Fiaska jsem postřehl rostoucí, ale určitě dočasnou nenávist.

„Až skončíte, pánové,“ řekl jsem, „a budete ještě moc chodit, půjdeme se podívat na klobouky.“

Proč mi přišly na mysl právě klobouky? V té tržnici bylo všechno, ale klobouků asi nejméně. Ale tak jsem to řekl a všichni pro ty klobouky nadchli. Bohužel, vůbec jsme je nemohli najít. Kde jsou pokrývky hlavy, vyptával se pan Fiasko, ale nikdo nevěděl, lidé ani nevěděli, o co mu jde. Tehdy pan Krach navrhl přesměrovat náš zájem k ponožkám. A začal se o ně zajímat jako první, což nebylo těžké, protože stánky s ponožkami a prádlem různého druhu stály všude.

„Vidíte kolik toho je,“ řekl panu Fiaskovi pan Zápletka. „Všechno máme tady, není nutné jezdit za hranice.“

„No, není to nutné,“ přitakával pan Fiasko. Nicméně hned dodal: „Ale za hranicemi je všechno zahraniční.“

„Záleží na úhlu pohledu,“ poznamenal správně pan Krach. „Pokud se na celou věc podíváme ze zahraničí, tak je u nás všechno zahraniční. I my. V pravém slova smyslu jsme všichni cizinci.“

To už možná trochu přehnal, ale nikdo neoponoval. Procházeli jsme se ještě chvíli kolem prádla, ale ponožky si nikdo nekoupil, protože každý z nás měl dostatek starých, a dokonce i novějších, načež jsme se vydali směrem k stánkům se sýry. O sýrech toho nejvíc věděl pan Zápletka, což bylo poznat na jeho pochybovačné tváři. Grimasy, které předváděl, se nelíbily ani nám, ani prodavačům a už vůbec ne prodavačkám. a tak jsme rychle přešli do části

s ovocem. A tam bylo skutečné bohatství!

„Máme tu tropy!“ zvolal pan Krach.

Tím měl zajisté na mysli ovoce z tropických zemí, protože jejich ovocné tvary byly nezvyklé, barvy jaksi cizí a chuť ne zdejší. Krásně se na to dívalo, ale i nejlepší podívaná se jednou přejí, a tak jsme vydali dál, až jsme došli do části, kde prodávali zvířata. Co všechno tam neměli! Psy, kočky, králíky, slepice, papoušky, holuby, kanárky, křečky, bílé i šedivé myši a velký výběr barvených akvarijských rybek. Tam jsme postáli trochu déle, pan Krach uvažoval o papouškovi, ale nakonec se rozhodl, že si nic nekoupí. K čemu by mi byl papoušek, opakoval až do konce procházky.

Pan Fiasko se ke svým cestovatelským plánům už nevrátil. Evidentně se od všech výjezdů, jak dalekých, tak blízkých, nechal odradit. Dokonce se nechal odradit i od nás. Zato si vzpomněl na politiku. Ale ne hned.

Další přeložená kapitola je ze stran 90–98.

Pan Chryza bydlel v našem městě odnepaměti, ale doteď se příliš neukazoval. Proč? Prý proto, že se za ním táhla minulost, na kterou se snažil zapomenout. A očividně zapomněl, protože se náhle začal objevovat na našich veřejných místech, mimo jiné v kavárně, ale taky v letním kině a na hřbitově u kostela. Neuniklo to pozornosti bystrého pana Kracha.

„V našem městě se zas a znovu objevují netuctoví lidé,“ poznamenal.

„Ale tuctových máme taky dost,“ řekl pan Fabula. „Co vůbec o tom panu Chryzovi víme?“

„Moc ne,“ opáčil pan Fiasko, „ale já to zjistím.“

Zjišťoval dva týdny, ale příliš se toho nedozvěděl. Pak vzal věc do svých rukou pan Fráze. O svých poznatcích nás informoval na mimořádném setkání v naší kavárně. Především poukázal na výšku pana Chryzy, osoby velice vysoké, možná dokonce nejvyšší ve městě. Pan Fráze se začal pozastavovat nad tím, jak to může ovlivnit charakter člověka. Po chvíli konstatoval, že u tak vysokých osob musí být charakter skrytý. Taková dedukce nás ohromila svou jednoduchostí, nemluvě o výstižnosti, tím spíš, že jsme znali pár osob malých, otevřených a srdečných. Naše dámy připustily, že vzrůst pana Chryzy je přehnaný.

„Když si tak jde s otevřeným deštníkem,“ zamyslela se paní Bessa, „zachytává se jím o větve.“

Byl to trefný postřeh, ale nepříliš důležitý, a tak jsme ho přešli mlčením. Chvilé ticha okamžitě využila paní Aldona a řekla, že postřehy žen jsou obvykle zajímavější než postřehy mužů. Když jsme i to přešli mlčením, obě dámy se zvedly a odešly. Odešly, ale hned se zase

vrátily se zprávou, že se blíží pan Chryza a určitě se zastaví na kávu. A tak se i stalo.

„Evidentně touží sblížit se s elitou,“ šeptl pan Krach. „Má to ale pod čepicí.“

Byl to trefný postřeh v tom smyslu, že jsme bezpochyby byli elitou. Předstírali jsme, že si pana Chryzy nevšímáme, ale on se stejně nedal přehlédnout, protože i když seděl, byl vyšší než číšník, který stál nad ním. Rovnou si objednal dvě kávy a čtyři kousky koláče, a pak je velice pomalu jedl, zatímco z výšin obhlížel místnost, a hlavně nás. A tehdy se to přihodilo.

Do naší kavárny vtrhl jakýsi opilý jedinec, pořádný čahoun, který si asi spletl podnik. Došel k baru a za hlasitého klení se dožadoval vodky. Vystrašené číšnice a jediný číšník unikli do zázemí, my jsme ztichli, atmosféra zhoustla. Tehdy se pomalu zvedl pan Chryza, přistoupil k výtržníkovi, chytil ho za krk, zvedl do vzduchu a vyhodil na ulici. Zazněl potlesk, i my jsme tleskali, ale pan Chryza se tím nezabýval a klidně se vrátil ke svým koláčům.

Po této velice ojedinělé příhodě jsme se na pana Chryzu začali dívat jinak a dali jsme se s ním do řeči. Odpovídal zdvořile, ale chladně, jako člověk, který si je vědom své hodnoty, nebo minimálně síly.

„Pokud je síla jeho přesvědčení stejně velká,“ řekl tiše pan Krach, „rozhovor s ním může být náročný. Nemám rád lidi, kteří příliš lpí na svých názorech. Moderní člověk musí být flexibilní.“

Nejochotněji souhlasily obě naše dámy, u pánů to bylo různé, jedni souhlasili a jiní ne. Já jsem nebyl pro ani proti, protože podle mě se všechno odvíjí od okolností, principy taky. Potom někdo přišel s nápadem pozvat pana Chryzu na oběd. No, možná ne hned na oběd, prohlásil pan Fiasko, ale na svačinu klidně. Na tom se shodli všichni.

V den, kdy jsme se měli potkat na svačině, lilo jako z konve a pánové Fiasko a Krach se obávali o účast, dokonce nebylo ani jisté, zda náš host dorazí, protože lidé snášejí špatné počasí různě. V každém případě obě naše dámy nakonec nějak dorazily, byť promáčené.

„On má tak velký deštník, že by s ním mohli dorazit klidně tři suší lidé,“ řekla paní Bessa.

Ohledně deštníku měla pravdu. Pan Chryza přišel téměř včas a téměř suchý, ale ještě vážnější než obvykle. Bylo vidět, že nemá rád nečas, ale ten má rád málokdo, leda jako téma k hovoru. Jen co jsme usedli, začali jsme na to počasí naříkat, a postupně se naše naříkání rozšiřovalo i na jiná témata, přičemž pan Chryza se zaměřil hlavně na ekonomii. Mluvil tak, že jsme nevěděli, jestli o tom něco ví, nebo ne, jasné bylo pouze to, že ekonomii rád nemá. Když hovořil, shlížel na nás z výšky, což vzbuzovalo dojem, že ví víc než jiní. Ale to ještě nic nebylo. Když přešel k politice a prohlásil, že všichni politici včetně městského zastupitelstva jsou zralí k okamžité výměně, pochopili jsme, že máme ve městě anarchistu, a možná už i anarchismus.

To nám ještě chybělo, pomyslel jsem si.

Anarchismus jsme tady zatím neměli a nevěděli jsme, jestli proti němu bojovat nebo ho podporovat, dokonce ani pan Fiasko si nebyl jistý. Do toho snědl pan Chryza půlku dortu, předtím ještě tři chlebičky se sýrem a uzeninou, a vypil čtyři kávy. Vůbec jsme netušili, že někdo takový u nás ve městě pobývá. Jestli je jich víc, tak to pěkně děkuji, napadlo mě. Politici jsou, jací jsou, a pokaždé může být hůř, takže je lepší nic neměnit. Ostatní souhlasili a pan Krach sebral odvalu, přerušil bouřlivý monolog našeho hosta a stručně se vyjádřil.

Pan Chryza během toho hlasitě smrkal a asi nic neslyšel, protože potom zase pokračoval ve svých podvratných řečech. Navíc byl čím dál konkrétnější.

„Kdybyste mě, moji drazí, podpořili, svrhli bychom tento systém a nastolili nový. Nejdřív ve městě, pak i jinde. Prozatím bych v čele stál já, a až všechno opadne, vyvoláme další převrat a převezmeme moc navždy.“

Jak to řekl, dal se znovu do jídla a pití a my jsme měli chvíli na přemýšlení. Musíme se podívat na jeho minulost, napadlo mě, musíme mu připomenout, co se dá připomenout, jinak ho neuklidníme. Defraudace nebo zpronevěra? Po bystrém pohledu na pana Kracha jsem poznal, že přemýšlí nad tím samým. Naše dámy mezitím svedly hovor na rodinná témata, i když rodiny neměly. Atmosféra se uklidnila, a to i díky tomu, že se náš host najedl, napil a začal se cítit ospale. Nejhorší máme za sebou, pomyslel jsem si s úlevou.

Po tom vystoupení nebylo o panu Chryzovi celý týden slyšet. Nikterak nás to nepřekvapilo.

„Dozvěděl se, že někdo slídí v jeho minulosti,“ řekl pan Krach. „Vůbec přitom nemusíme slídit, stačí jen dát najevo, že to děláme.“

„Zjevně mu to někdo dal najevo,“ řekl spokojeně pan Fiasko.

Podívali jsme po sobě.

„To mohlo být dokonce víc lidí,“ zamyslel se pan Zápletka. „Celý zástup slídlů. Ještě že mají lidé minulost, díky tomu se dají postavit do latě.“

V kavárně zavládlo ticho jako v kostele a každý se zamýšlel nad svojí minulostí. Naše dámy samozřejmě dumaly jen chvíli, neboť byly přesvědčeny, že všechno je teprve čeká. Další dny plynuly pokojně a domnívali jsme se, že tento klid vydrží přinejmenším do konce roku – bohužel se tak nestalo.

Nejdříve se paní Náročná objevila ve městě a poté u nás v kavárně. Byla to osoba, která vypadala na tolik let, kolik jich měla. Na pohled klidná s dobrými mravy, ačkoliv v jejím pohledu bylo vidět krutost a rozhořčení, což dohromady mohlo být výbušnou kombinací. Nejdříve se sblížila s našimi dámami, které nic netušily, poté se rozhodla zaujmout svými poněkud opotřebovanými půvaby pana Zápletku. Jemu jako prvnímu odtajnila, s kým ji

spojují sentimentální vzpomínky a o koho má aktuálně zájem. O pana Chryzu!

„Líbí se mi všechno velké,“ vyznala se panu Zápletkovi důvěrně, a poté to opakovala každému, kdo jí přišel pod ruku. Povídala o panu Chryzovi čím dál tím častěji a později už nemluvila o nikom jiném. Pan Chryza sem, pan Chryza tam, až se nám to začalo zdát nejen podezřelé, ale i nudné. Ačkoliv se pravděpodobně zdržovala v místním hotelu, častěji byla viděna na sídlišti, kde bydlel pan Chryza. Přinejmenším to tvrdil pan Zápletka, který ji dál obdařoval jímavou pozorností, byť s příměsí nejrůznějších podezření, která ochlazovala jeho rodící se city.

„Už neexistují ženy, které by bylo možné milovat,“ řekl pan Krach během nepřítomnosti paní Bessy a její přítelkyně Aldony. „Dřív takové existovaly, ale dnes už nejsou.“

Ta slova měla být útěchou pro pana Zápletku, zatímco ho ještě více zarmoutila a vehnala do melancholie, z které by se sám už nedostal. Naštěstí kdosi přinesl nadějnou zprávu, která nás donutila pohlédnout na celou tu záležitost – i osobu paní Náročné – z úplně jiného úhlu. První se o tom dověděla paní Bessa.

„Ukazuje se, že ta osoba není žena, třeba jako já,“ šeptala znepokojeně. „Je to muž! Pan Náročný!“

„To je neslýchané!“ zakřičel pan Fiasko. „To už se nikomu nedá věřit! A že si pan Zápletka ničeho nevšiml!“

„No možná, že všiml a právě proto...“ ze sebe pan Krach vyrazil domněnku.

Pan Zápletka dělal, že neslyší, ale celý zčervenál, a poté velice pomalu bledl. A tehdy jsme věděli, že je jeho melancholii konec. A mezitím paní Náročnou ani nenapadlo přiznat se ke svému pohlaví. Nosila se jako dáma, mluvila ženským hlasem, a dokonce oprášila svůj ženský půvab. Ale my jsme věděli svoje, a obzvláště naše dámy, Bessa a Aldona, o jejím pohlaví neměly pochyb. Možná, že má jinou orientaci, protože pohlaví a orientace jsou dvě rozdílné věci. Ale určitě je muž.

A obě se pletly a my s nimi. Věc se vyjasnila, když se ukázalo, že paní Náročná očekává potomka.

„Jsem v očekávání,“ poučila nás.

„Ona je marná,“ okomentovala to paní Bessa. „Vůbec kdo je otcem?“

Ale to nevěděl nikdo, sama paní Náročná si nebyla ničím jistá.

„Nevím, kde jsem počala, ale vím, kde porodím,“ vyznala se naším dámám. „Za tímto účelem pojedu do hlavního města, nebo někam do zahraničí. Možná až do samotné Paříže.“

Pak uplynuly tři měsíce a když byla paní Náročná štíhlá jako obvykle a možná ještě štíhlejší, svorně jsme uznali, že ona bude maximálně v očekávání otcovství. Plnou silou se vrátilo naše

přesvědčení o jejím mužství, a nejsilněji na něm trval pan Zápletka, který možná měl nějaké dodatečné informace.

„Pan Chryza ví určitě všechno,“ řekl pan Fiasko.

Bohužel, s panem Chryzou jsme ztratili kontakt, vyhýbal se nám tak důkladně, že jsme ani nevěděli, jestli je vůbec ve městě. Někdo dokonce přišel s informací, že odjel. Když jsme se na to chtěli zeptat pana Náročného, ukázalo se, že také odjel.

„A tak to u nás chodí,“ okomentoval smutně pan Zápletka. „Jakmile se objeví někdo záhadný, tak si ho nedokážeme podržet a zůstane nám jenom samotná záhada.“

5 Analýza překladu

V následující části práce je představena analýza přeloženého textu.

Samotnému překladu přecházela analýza narativního stylu autora a jazykových prostředků, kterých autor využívá. Také bylo potřeba analyzovat jakým způsobem interpretovat text cílovému publiku a jakou zvolit překladatelskou strategii. Při překladu uměleckých textů a žánrů je na překladatele kladen větší nárok při tvůrčí práci s jazykem – ta se odráží na snaze zachovat specifický stylistický styl autora a využití výrazových prostředků.³⁰ Při uvádění příkladů je originál i překlad označen kurzívou a vysvětlivkou v závorce, zda jde o originál (O) či překlad (P).

5.1 Analýza výchozího textu

Dílo Bardijewského je explozí archetypálních charakterů (např. pan Fiasko), které si s sebou nesou definici svých vlastností jako hlavní charakterové rysy. Skrze tyto postavy je pak možné vyprávět absurdní příběhy formou až situačního humoru. Přeložený text je výběrem textů ze souboru povídek *Pan Fiasko i jego sukcesy* vydaného v roce 2017 polským nakladatelstvím Ezop. Povídky jsou napsány specifickým, poetickým jazykem s humoristickým nádechem, autor pracuje s prvky grotesky a humoru jako s klíčovým prostředkem komunikace v textu. Tento styl reflektuje absurditu situací, do kterých se postavy samy dostávají. Satiricky nahlíží na aktuální svět pohledem maloměstského člověka. Autor pracuje s širokou lexikální zásobou a používá např. neobvyklá kolokační spojení jako např. „*prziliś żenskie żeny*“ (originál: „*kobiety zbyt kobiece*“).³¹

5.1.1 Adresát

Pro smysluplnou komunikaci mezi původcem komunikátu (autorem) a příjemcem (čtenářem uměleckého textu) je nezbytná orientace na předpokládaného adresáta jak ve vztahu primárním (autor – čtenář), tak i ve vztahu odvozeném (překladatel – čtenář). Literární komunikace je přímo podmíněná vztahem vytvořeným adresováním textu čtenáři a čtenářovou recepcí textu. Autor ve větší či menší míře kóduje do textu svoji představu čtenáře a jeho reakce, prožitky a tím pádem dochází k autorské anticipaci komunikačního účinku tvorby na příjemce.³² Na druhou stranu je nežádoucí, aby se autor podbízel vkusu

³⁰ BENEŠOVÁ, Michala, Renata RUSIN DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, 2013. Tvůrčí překlad ve výukovém procesu na polsko-českém příkladu. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621807., S. 37.

³¹ BARDIJEWSKI, Henryk, 2017. *Pan Fiasko i jego sukcesy*: Powiastka zgoła optymistyczna. Warszawa: EZOP. ISBN 978-83-64600-10-4. S. 16.

³² HRDLÍČKA, Milan, 2003. Literární překlad a komunikace. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-86642-13-5., S. 37.

čtenáře a cílový text mu výrazně přizpůsoboval.³³

Díla se liší intenzitou nasměrování určitému čtenáři, v případě výchozího textu se však o tzv. exkluzivní literaturu nejedná, text je směřován širokému spektru konzumentů.

5.1.2 Textová výstavba

Kompozičně je v textu využita chronologická posloupnost. Příběhy na sebe navazují, ale fungují jak jednotlivě bez dalšího kontextu, tak jako rámeček. Děj se odehrává na blíže nespecifikovaném místě, v přítomném čase.

5.2 Kompozice a členění textu

Text je rozčleněn do jednotlivých povídek, které jsou zároveň kapitolou. Povídky nejsou označeny nadpisem a začátek nové kapitoly je vždy označen doprovodnou ilustrací. V překladu je rozvržení textu řešeno krátkou informativní anotací.

Členění na odstavce bylo při překladu zachováno podle originálního textu. Jedinou změnou týkající se grafické stránky, ke které bylo v rámci překladu přistoupeno, bylo řešení zápisu přímé řeči. V originále je přímá řeč označena pomlčkou:

Polityk – rzekł cicho – nie ma przyjaciół.

V překladu je tento zápis nahrazen podle českého úzu³⁴ dvojími uvozovkami:

„Politik nemá přátele,“ řekl potichu.

5.3 Název díla

Překlad názvu díla je zhuštěním samotné problematiky překladu.³⁵ Vzhledem k tomu, že titul je prvním uměleckým prvkem, s kterým se čtenář setkává, je potřeba mu věnovat patřičnou pozornost a pokusit se o co nejlepší volbu způsobu překladu. J. Levý rozlišuje dva hlavní způsoby překladu titulu: název popisný, čistě sdělovací, který často rovnou jmenuje žánr i hlavní postavu, a název symbolizující.³⁶ V druhém případě se jedná o titul, který udává téma obraznou transpozicí tématu. Originální titul *Pan Fiasko i jego sukcesy (powiastka zgoła optymistyczna)* a jeho překlad *Pan Fiasko a jeho úspěchy (vyprávění zcela optimistické)* je jazykovou hrou, která už v názvu reflektuje podstatu povídek – obrazně transponuje téma v titul, který je srozumitelný a výstižný, aniž by prozradil obsah povídek. Nejprve je

³³ HRDLÍČKA, Milan, 2003. Literární překlad a komunikace. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-86642-13-5, S. 24.

³⁴ Uvozovky, c2008-2019. Internetová jazyková příručka [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=uvozovky#bref4>

³⁵ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ, 1994. Překládání a čeština. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8., S. 149.

³⁶ LEVÝ, Jiří, 1998. Umění překladu. 3. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3539-X., S. 154.

v konotačním protikladu postaveno antroponymum Fiasko x úspěchy, které je humorným na základě spojení antonymního významu slov fiasko x úspěch. Druhou humoristickou složkou je kulturní aluze na slovo „*powiastka*“, které znamená „krátké vyprávění s moralistickým obsahem“³⁷. Z důvodu absence ekvivalentního výrazu v českém jazyce byl zvolen výraz „*vyprávění*“, který ale postrádá výše zmíněnou konotaci s moralistickým obsahem, a tak se stává spíše kompromisem.

5.4 Kulturní kontext

5.4.1 Antroponyma

Jednou z výzev překladu je překlad vlastních jmen, kdy při nesprávně zvoleném překladu může být celý text nevhodně poznamenán. Obzvlášť obtížnou výzvou je překlad jmen, která jsou charakteristikou vlastnosti nositele jména. V takovém případě se jedná o antroponyma charakterizační, související s tzv. beletristickou onomastikou.³⁸ Přístup k překladu antroponym se liší v následujících možnostech buďto:

- a. se přistupuje k ponechání jmen v původní podobě, nebo
- b. je změněno podle fonetických či gramatických forem nebo abecedy (a tedy transkripce) cílového jazyka, nebo
- c. je v cílovém jazyce nahrazeno ekvivalentem, případně nahrazeno takovým jménem, které je v dané situaci vhodné.³⁹

V případě této konkrétní práce bylo z větší části přistoupeno k nahrazení antroponym ekvivalentem, který zachoval původní význam a charakteristiku postavy. Pouze v pěti případech bylo přistoupeno k zachování jména v původním znění, a to z důvodu: významové ekvivalence jak ve výchozím, tak cílovém jazyce (pan Fiasko – pan Fiasko), zachování podobnosti fonetického znění antroponym dvojice postav (Bessa – Hossa) a vlastního jména, které nemá český ekvivalent a zachování původního tvaru nezpůsobuje významový posun (Aldona, Chryza).

Zbytek antroponym byl nahrazen následujícími ekvivalenty, ty byly vybrány tak, aby co nejvýstižněji zachovaly původní význam:

1. *Pan Plajta – pan Krach*

I v polském jazyce je výraz „*plajta*“ spíše užíván v beletrii než v hovorové polštině. Proto

³⁷ Powiastka, Słownik języka polskiego sjp [online]. © Zespół SJP.PL [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: <https://sjp.pl/powiastka>

³⁸ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ, 1994. Překládání a čeština. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8., S. 175.

³⁹ BENEŠOVÁ, Michala, Renata RUSIN DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, 2013. Tvůrčí překlad ve výukovém procesu na polsko-českém příkladu. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621807., S. 74.

bylo žádoucí nalézt ekvivalent, který by vystihoval alespoň částečně určitou zastaralost slova. S přihlédnutím na význam v originálu byl nakonec vybrán z možných výrazů „bankrot, krach“, právě „krach“, který je méně užíván v hovorové češtině.

2. *Pan Fabula – pan Zápletka*

Při překladu bylo přihlédnuto k tomu, že výraz „fabule“ je v českém prostředí spjat s literární vědou a pro obecného, natož dětského, čtenáře by mohlo dojít k zaniknutí výrazu z důvodu neznalosti kontextu (fabule jakožto souhrn událostí v příběhu nebo dějový půdorys). Proto byl v tomto případě při přihlédnutí k poetičnosti celku zvolen výraz „zápletka“.

3. *Pan Mostek – pan Můstek*

V originále vystupuje pan Mostek jako postava zubaře – z tohoto důvodu bylo přistoupeno k překladu v kontextu zubařské terminologie a byl zvolen výraz „můstek“, jakožto výraz označující část zubní náhrady. Právě díky podobnosti je možné zachovat původní význam a komický aspekt, kdy se jméno bezprostředně váže k profesi postavy.

4. *Pan Fraza – pan Fráze*

Pan Fráze vychází z originálu ve velmi podobném tvaru, kdy nebylo potřeba hledat významově bližší výraz.

5. *Pani Pretenzja/pan Pretenz – paní Náročná/pan Náročný*

V tomto případě došlo k lehkému posunu významu. Vzhledem k povaze originálu nebylo lehké najít schůdný ekvivalent k originálu, který by se příliš nelišil od původního významu, a přitom nevybočoval z charakteristicky lehce zastaralého a lehce poetického stylu autora. S přihlédnutím k tomu, že v originálu vystupuje postava jak v ženské, tak mužské postavě, bylo k významu „pretensja“ – z kterého v originále vzniká název postavy zaměněním „s“ za „z“: Pani Pretenzja/pan Pretenz „požadavek (nárok)“, zvoleno jako ekvivalent adjektivum „náročný“ z důvodu harmoničnosti jmen v textu a zachování slovního druhu. Paní Náročná/pan Náročný k celkovému vyznění a plynulosti textu zní lépe než paní Požadavková/pan Požadavek.

5.4.2 Oslovení

Jazyková etiketa je součástí norem, které jsou ve společnosti dodržovány a reflektují např.: společenské a sociální postavení mluvčích, charakter vztahu mezi partnery, situaci atd. ⁴⁰ Do

⁴⁰ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ, 1994.

této jazykové etikety patří i oslovení, které nabírá v rámci překladatelských vztahů novou podobu výzvy a překladatelského problému. Oslovení se vyskytuje v dialogích, kde figuruje jako inherentní, textotvorný a slovotvorný element. Samo oslovení je signalizací *cizosti* originálu⁴¹ a souvisí organicky s charakterem výchozího a cílového jazyka.⁴² I v případě zdánlivé jazykové příbuznosti, která rozlišuje vykání a tykání dochází k nejednoznačným případům. Dalším problémem je jazyková uctivost. V současné češtině je úcta vyjadřována použitím 2.osoby plurálu, tzn. vykáním. Naproti tomu je v současné polštině to samé vyjádřeno 3. osobou singuláru.⁴³ Proto se překlad drží ustáleného konsenzu ohledně překládání oslovení v uctivé formě a nahrazuje jej ekvivalentem cílového jazyka.

Př. 1: Wie pan – powiedział – ja gram tak świetnie, że nie mogę ze sobą wygrać. (O)

„Víte,“ řekl, „já hraji tak skvěle, že nad sebou nemůžu vyhrát.“ (P)

Oslovení je jedna z komponent překladu, kdy je potřeba ovládat nejenom jazyk, ale i kulturu daného prostředí. Jak je vidět na uvedeném příkladu, doslovný překlad „wie pan – ví pán“ by v českém kontextu nedával smysl a nevyznělo by jako uctivé oslovení, nýbrž jako jazyková neznalost a neobratnost.

5.5 Lexikální rovina překladu

5.5.1 Idiomatická spojení

Frazeologismy se přímo dotýkají otázky jazykové nepřeložitelnosti.⁴⁴ Specifičnost frazeologie jako takové spočívá právě v lexikálním bohatství daného jazyka a v jeho lexikálním potenciálu. Často nejde frazeologismus *přeložit*, nýbrž je potřeba ho *substituovat*. V případě, kdy je potřeba při překladu postupovat ne po jednotlivých komponentách, ale po globálním významu (nahrazovat celek celkem), se jedná o tzv. situační ekvivalent.⁴⁵

Samotné frazeologismy bývají klasifikovány různými způsoby, ve výchozím textu se nejčastěji objevují frazeologismy somatické (jejichž základem jsou části těla).⁴⁶

Frazeologismy se dají překládat pomocí následujících technik:

Překládání a čeština. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8., S. 161.

⁴¹ Tamtéž, S. 163.

⁴² Tamtéž, S. 164.

⁴³ Tamtéž, S. 165.

⁴⁴ BENEŠOVÁ, Michala, Renata RUSIN DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, 2013. Tvůrčí překlad ve výukovém procesu na polsko-českém příkladu. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621807., S. 70.

⁴⁵ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ, 1994. Překládání a čeština. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8., S. 86.

⁴⁶ Tamtéž, S.88.

- a. Využití ekvivalentu s velmi podobnou formou i významem v cílovém jazyce

Př. 1: (...) tylko jeden Fiasko miał głowę na karku (...) (O)

(...) pan Fiasko był z nas czterech jedyną gławička (...) (P)

„Mieć głowę na karku“ značí: být moudrá hlava/hlavička; člověk s velkými životními zkušenostmi.⁴⁷ Proto byl využit český ekvivalent „být hlavička“, který má velice podobný funkční význam právě v souvislosti se zkušenostmi.

- b. Využití funkčního ekvivalentu, tzv. takového spojení jehož funkční význam je podobný

Př. 2: – Wyrażnie pragnie zbliżyć się do elity – szepnął pan Plajta. – Ma chłop głowę na karku. (O)

„Evidentně touží sblížit se s elitou,“ šeptl pan Krach. „Má to ale pod čepicí.“ (P)

V tomto případě se jedná o stejný frazeologismus ve výchozím textu, který byl do cílového jazyka převeden v rámci funkčního ekvivalentu „mít pod čepicí“, který více vystihuje významovou podstatu ve smyslu „být mazaný“.

- c. Využití významového ekvivalentu, který není frazeologismem⁴⁸

Př. 3: Z pomocą przyszedł nam wyrosły jak spod ziemi pan Plajta. (O)

Na pomoc nám přišel pan Krach, který se zjevil z čista jasna. (P)

V originále jde doslova o „vyrostl jako spod země“, které lze chápat jako „nečekaně se objevil“. V českém jazyce byl zvolen jako významový ekvivalent ustálené spojení „zjevit se z čista jasna“, které lze použít při vyjádření překvapení či zaskočení.

Př. 4: Wyrażnie pragnie zbliżyć się do elity – szepnął pan Plajta. – Ma chłop głowę na karku. (O)

„Evidentně touží sblížit se s elitou,“ šeptl pan Krach. „Ten si vždycky poradí.“

⁴⁷ MRHAČOVÁ, Eva a Renáta PONCZOVÁ, 2004. Lidské tělo v české a polské frazeologii a idiomatice. Ostrava: Tilia. ISBN 80-86101-90-8., S. 241.

⁴⁸ BENEŠOVÁ, Michala, Renata RUSIN DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, 2013. Tvůrčí překlad ve výukovém procesu na polsko-českém příkladu. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621807., S. 70.

Zde se jedná o použití stejného frazeologismu jako v případě b. nicméně v překladu k tomuto přístupu nebylo přistoupeno, proto se jedná pouze o příklad teoretický. „Ma chłop głowę na karku” lze totiž přeložit i opisem a to tak, že původní význam je zachován – zde ve smyslu „vyznat se/umět si poradit“.

Př. 5: Spojrzał na mnie spode łba (...) (O)

Nedůvěřivě se zatvářil, jako kdyby chtěl zjistit, jestli mluvím vážně. (P)

Polské „spode łba“ znamená „s nevolí, nepřátelsky a nedůvěřivě“, v kontextu věty byl zvolen poslední výraz „nedůvěřivě“.⁴⁹

5.6 Syntaktická rovina překladu

Slovosledná struktura je výrazem hierarchie vnitřních vztahů⁵⁰ a ačkoliv je polský jazyk v tomto ohledu češtině docela blízký, některé jazykové prvky (jako např. přechodníky), umožňují častější využití kondenzovaných bezspojkových konstrukcí. Zároveň bylo v některých případech potřeba srovnat pořadí slov ve větě tak, aby odpovídalo pravidlům cílového jazyka. Tyto problémy jsou ilustrovány na následujících příkladech:

Př. 1: Jak to może rzutować na charakter, zaczął zastanawiać się pan Frąza. (O)

Pan Frąze se začal pozastavovat nad tím, jak to může ovlivnit charakter člověka. (P)

Pokud by došlo k zachování slovosledné struktury v cílovém jazyce, tak by pravděpodobně došlo i k sémantickému posunu – věta by vyznívala velice strojeně a nepřirozeně. (*Jak to může ovlivnit charakter, začal se nad tím pozastavovat pan Frąza*). Proto bylo přistoupeno k upravení podle potřeb cílového jazyka (viz (P)).

Př. 2: Do naszej kawiarni, chyba pomyliwszy lokale, wtargnął jakiś pijany osobnik, właściwie dryblas, zbliżył się do baru i klnąc głośno, zażądał wódki. (O)

⁴⁹ Wielki słownik języka polskiego [online], 2014. Warszawa: Wielki słownik języka polskiego [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=29786

⁵⁰KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ, 1994. Překládání a čeština. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8., S. 82.

Do naší kavárny vtrhl jakýsi opilý jedinec, pořádný čahoun, který si asi spletl podnik. Došel k baru a za hlasitého klení se dožadoval vodky. (P)

Znovu se jedná o situaci, ve které by při zachování slovosledné struktury text vyzníval nepřírozně, pro posouzení může sloužit doslovný přepis: *Do naší kavárny, asi si spletl podnik, vtrhl jakýsi opilý jedinec, pořádný čahoun, došel k baru a klejíc dožadoval se vodky.*

Z tohoto důvodu bylo dlouhé souvětí bylo v cílovém jazyce rozděleno na kratší úseky. Zároveň byly tvary přechodníku v českém jazyce nahrazeny tvary času minulého. Zde je zajímavým příkladem kontrast využití přechodníků v obou jazycích. Zatímco v polském jazyce jsou přechodníky ustálenou formou komunikace a nepůsobí nijak archaicky, v českém jazyce jsou přechodníky prakticky výsadou minulého století a v běžném textu se s nimi setká čtenáře velice zřídka.

Př. 3: *W dzień podwieczorku lato jak z cebra (...) (O)*

V den, kdy jsme se měli sejít ke svačině lilo jako z konve (...) (P)

V polském jazyce **podwieczorek** označuje specifickou denní dobu mezi obědem a večeří, kdy se podává odpolední svačina. Z hlediska absence jednoslovného výrazu, který by umožnil ekvivalentní překlad, byl jednoslovný komponent nahrazen vedlejší větou adverbiální.

5.6.1 Ustálená předložková spojení

Specifickým problémem bývají ustálená polská předložková spojení, která nelze ve všech případech přeložit do češtiny pomocí analogického užití předložky.⁵¹

Př. 1: *(...) wrócił do swoich ciastek. (O)*

(...) vrátil se ke svým koláčům. (P)

Zatímco v polském jazyce je ustálené předložkové spojení „wrócić **do**” (ciastek), v českém jazyce jde o „vrátit se **k/ke**“ (koláčům).

Př. 2: *(...) umknęli na zaplecze. (O)*

(...) Unikli do zázemí. (P)

V originále je ustálené předložkové spojení „umknąć **na**“, které lze přeložit jako „uniknout **do**“.

⁵¹ BENEŠOVÁ, Michala, Renata RUSIN DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, 2013. Tvůrčí překlad ve výukovém procesu na polsko-českém příkladu. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621807., S. 93.

5.7 Stylistická rovina překladu

5.7.1 Výběr slov

Autor výchozího textu používá specifické lexikální prostředky pro vyjádření vlastního stylu, využívá široké spektrum slovní zásoby. Styl Bardijewského je velice poetický, na současného čtenáře ale může působit hutně a někdy až lehce archaicky. Autor si nejčastěji pohrává s délkou vět, obvykle pro vyjádření atmosféry nebo posun v ději. Využívá kontrast dlouhého souvětí a zkracování následujících vět vyjadřujících akci či emoci.

Př. 1: *Tymczasem pojawił się pan Plajta, usiadł przy nas i zachowywał się, jakby wiedział, o czym była mowa. Jeszcze ust nie otworzył, a już czulem, że się z nami zgadza. Wyglądało na to, że szanse pani Bessy na jakąkolwiek zażyłość gwałtownie spadły. Na zażyłość z nami. Z kimkolwiek z nas. Tak wyglądało. Dopóki się nie pojawiła. (O)*

Mezitím se objevil pan Krach, přisedl si a choval se, jako kdyby věděl, o čem mluvíme. Ještě ani pusy neotevřel a už jsem cítil, že je s námi zajedno. Vypadalo to, že šance paní Bessy na jakoukoliv důvěrnost rychle klesly. Na důvěrnost s námi. S kýmkoliv z nás. Tak to vypadalo. Než se objevila. (P)

Mezi specifickou skupinu vybraných slov patří některé až s archaismy hraničící větné členy – nejlépe patrné to je na příkladu adverbii, kde autor často používá starší variantu: *jednak x* *tylko że* (*avšak x* *jenže*), *bynajmniej x* *wcale nie* (*nikterak x* *nijak*).

Neméně zajímavým je výběr poetických prostředků, Bardijewski poměrně často využívá personifikace, zejména v souvislosti s přírodou:

Př. 2: *(...) liście długo broniły swojej zieleni (...) (O)*
(...) listy bránily svoji zeleň (...) (P)

Př. 3: *Pory roku (...) z trudem zachowując właściwą kolejność (...) (O)*
(...) roční období (...) měla problémy zachovat správné pořadí (...) (P)

Velice často v textech vystupují řečnické otázky:

Př. 4: *(kto mu doniósł, że tu jesteśmy?) (O)*
(kdo mu vyzradil, že jsme tady?) (P)

Př. 5: *I dla czego od razu za miasto? (O)*
„A proč hned za město?“ (P)

Př. 6: *A właściwie dlaczego nie? (O)*

„Ale vlastně, proč ne?“ (P)

A dále využívá některých nečekaných, lehce absurdních spojení, u kterých by překladatel mohl mít tendenci je přeformulovat právě pro svou podivnost, což by ale mělo za následek ztrátu autorova záměru a také ochuzení originálního stylu:

Př. 7: *(...) przyznać się do swojej płci. (O)*

(...) přiznat se ke svému pohlaví. (P)

Př. 8: *(...) zaczął pojawiać się w naszych miejscach publicznych (...) w plenerowym kinie i na przykościelnym cmentarzu. (O)*

(...) objevovat na našich veřejných místech (...) v letním kině a na hřbitově u kostela. (P)

Při překladu je potřeba přistupovat velice bedlivě k vybírání vhodných ekvivalentů, aby nedocházelo k jejímu zbytečnému ochuzování.⁵² Na druhou stranu je nutné se vyvarovat i přestylizování výchozího textu v překladu a tím i k nevhodným významovým posunům a nepřesnostem.⁵³ V jiných případech vyvstává nutnost použít širší pojem, který je více abstraktní a na vyšším stupni než v originále.⁵⁴

Z těchto důvodů bylo v překladu přistoupeno k přeložení vybraných následujících slov zvoleným výrazem. Slova byla vybrána na základě kulturní specifičnosti viz *bar mleczny* nebo své jazykové neobvyklosti např. *osobnik*:

a. Bar mleczny – kantýna

„*Bar mleczny*“ označuje typ dostupného stravovacího zařízení s tradičním polským jídlem. Pro přílišnou a zavádějící podobnost s českým „*mléčný bar*“, který označuje většinou socialistickou provozovnu s mléčnými dezerty, byl zvolen obecnější výraz „*kantýna*“, který zachovává stejný význam co do typu stravovacího zařízení. Zároveň bylo nutné přistoupit k univerbizaci.

b. Awanturnik – výtržník

⁵² LEVÝ, Jiří, 1998. Umění překladu. 3. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3539-X., S. 138.

⁵³ Tamtéž, S. 143.

⁵⁴ Tamtéž, S. 141.

Polskie Wydawnictwo Naukowe (PWN) k výrazu „awanturnik“ přiřazuje tři možné výklady slova: první definicí je „osoba agresivní, se sklony k bitkám“, druhou je „osoba provozující rizikovou činnost“ a třetí „osoba provázející bouřlivý život plný nebezpečných dobrodružství“. Vzhledem ke kontextu bylo zvoleno využití první definice, a výraz „výtržník“, který nejlépe odpovídá originálu.⁵⁵

c. Osobnik – jedinec

„Osobnik“ i „jedinec“ jsou ekvivalentní výrazy jak obsahově, tak četností užívání. Jedná se o slova, která jsou užívána spíše zřídka.

d. Dryblas – čahoun

V českém jazyce lze „dryblas“ přeložit jako „dlouhán“ i „čahoun“. V rámci tohoto překladu bylo přistoupeno k variantě „čahoun“, která se více hodí právě díky své melodičnosti.

e. Zaplecze – zázemí

„Zaplecze“ vystupuje v situaci, kdy se číšníci uchýlí do jakéhosi *pozadí*, místa, kde je možné se schovat. Kontextově vystupuje ve větě „...a jediný číšník unikl do zázemí, ...“. V tomto příkladu bylo překladatelským postupem srovnání možností překladu výrazu zvoleno slovo „zázemí“.

f. Landrynka – cukrové dražé

„Landrynka“ je jeden ze starších názvů označující cukrový bonbon, který by byl v dnešní hovorové mluvě spíše nazván „cukierkiem“. Z hlediska dobové vhodnosti bylo tedy přistoupeno k „cukrovému dražé“, kde dochází naopak k multiverbizaci.

5.7.2 Jazykové prostředky humoru

Humor je v povídkách často použit při popisu děje či situace:

Př. 1: Grał ze sobą i wyraźnie przegrywał. (O)

Hrál sám se sebou a výrazně prohrával. (P)

Pro pochopení humoru, který se skrývá v tomto příkladě v absurditě situace se šachy, je nutné znát jejich pravidla – jedná se o hru, kde hrají dvě osoby proti sobě a hrát sám se sebou dobře

⁵⁵ Słownik języka polskiego [online], 2020. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/awanturnik.html>

není možné, a pokud ano, tak je otázka, zda člověk může vyhrávat či prohrávat.

Př. 2: (...) nie bałam jak finansowych projektów pana Plajty. (O)

(...) nebál tak, jako finančních projektů pana Kracha (P)

Zde jde o humorné spojení „finančních projektů“ a jména postavy pana Kracha, který už svým názvem vystupuje jako zosobnění neúspěchu a rizika zkrachování. Zde se jedná o významový humor založený na dvou neslučitelných významech.

Př. 3: (...) kobiety zbyt kobiece mają na mnie wpływ ograniczony. (O)

(...) příliš ženské ženy na mě mají omezený vliv (P)

Často je společensky kladen důraz na to, aby se ženy oblékaly žensky a splňovaly jakési standardy krásy nastavené společností, v tomto případě si postava stěžuje, že příliš ženské ženy, na ní nemají vliv, a zjevně jde o vymyšlený důvod, jak se vykroutit ze situace.

5.7.3 Akumulace

Akumulace je hromaděním jazykových či gramatických prostředků.

Př. 1: Zimy może w ogóle nie być, mówili jednym głosem optymiści i pesymiści, lecz ogół, nienależący ani do jednych, ani do drugich, nie wypowiadał się w ani tej, ani w żadnej innej sprawie. (O)

Možná ani nebude zima, říkali jedním hlasem optimisti i pesimisti, ačkoliv většina, která nepatřila k první ani druhé skupině, nebyla ani pro ani proti. (P)

Na tomto příkladu můžeme pozorovat hromadění částice „ani“, která se zde vyskytne jak v originálu, tak v překladu celkem čtyřikrát.

5.7.4 Tautonomie

Tautonomií je označení stejného jiným výrazem se stejným sémantickým významem.

Př. 1: Defraudacja czy malwersacja? (O)

Defraudace nebo zpronevěra? (P)

Oba výrazy v obou jazycích figurují stejným sémantickým významem, jsou tedy příkladem absolutní synonymie.

5.8 Překladatelské posuny

5.8.1 Substitute

Jiří Levý uvádí jako substituci náhradu domácí analogií v případě, že není možné umělecký prvek zachovat, ale je možno sdělit jeho význam⁵⁶ Takovéto řešení je možností v případě výrazné specifčnosti výrazu spojeného s obvykle kulturními a historickými zvyklostmi.

*Př. 1: Jak na tej klasy lokal przyjęcie było dosyć wystawne, z **leniwymi i kopytkami** do wyboru, z **budyniem** w charakterze deseru, (...)*

*Pokud vezmeme v potaz úroveň lokálu, bylo pohoštění dosti okázalé, v nabídce byly **šulánky** a **bosáky** a jako dezert **pohár s pudinkem**.*

Zde se jedná o příklad svázaný s kulturou jídla. V polském jazyce se v případě „leniwych“ jedná o malé noky z mouky a tvarohu, uvařených ve vroucí vodě a podávané jako hlavní chod, „kopytka“ označují pokrm upravený z brambor, připraven uvařením v osolené vroucí vodě, často podáván jako hlavní jídlo. Vzhledem k specifčnosti obou názvů a jejich regionální uplatnění, byl jako překlad zvolena domácí analogie – „šulánky“ označující podlouhlé válečky z bramborového těsta a „bosáky“ jako malé knedlíky připravované obvykle ze syrových brambor.

„Budyń w charakterze deseru“ může být označením pro jakýkoliv dezert, který obsahuje pudink – v Polsku jsou velice oblíbené právě poháry s kombinací pudinku a tzv. galaretki – želatiny. Pro účely tohoto překladu byl zvolen česky všeobecně známý „pohár s pudinkem“.

⁵⁶ LEVÝ, Jiří, 1998. Umění překladu. 3. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3539-X., S.108.

6 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvoření překladu vybraných povídek ze sbírky *Pan Fiasko i jeho sukcesy* (Ezop, 2017).

První část je věnována představení autora a jeho tvorby, na kterou navazuje přiblížení problematiky překladu humoristické literatury. Autorka práce prezentuje různé pohledy a přístupy jak k samotnému uměleckému překladu, tak k přístupu překladu humoristické literatury, který s sebou nese nespočet požadavků a výzev. Zaměřuje se na humoristickou literaturu jako na žánr a navazuje stručným porovnáním s vybranými žánry, jejich různorodými nároky a odlišnostmi v rámci překladatelské teorie.

V rámci typologie humoru byly vybrány styly relevantní pro tuto bakalářskou práci – zejména se jedná o satiru a humoristický román (viz kapitola 2. a její podkapitoly). V části věnované uměleckému překladu bylo představeno několik stylů, kterými lze s překladem nakládat – věrný, volný a adekvátní, který byl vybrán pro účel této práce. V tomto ohledu bylo potřeba reflektovat text jako celek, jazykový a kulturní, překládat text tak, aby byla zachována věrnost originálu, ale zároveň se vlivem příliš volného nebo naopak příliš věrného překladu pro druhotného čtenáře neztratil zážitek z originálního textu. Kvůli vyjmenovaným důvodům je možné shrnout, že umělecký překlad klade na překladatele vysoké požadavky jak z hlediska jazykového, tak i z hlediska znalostí kulturního prostředí a jazykové kultury.

Druhou část práce tvoří samotný překlad vybraných povídek. Při práci byly uplatňovány principy uměleckého překladu, a stejně tak i snaha o zachování autorova rukopisu a ekvivalentní převedení textu pro českého čtenáře.

Poslední částí bakalářské práce je zaměřena na komentář překladu, který obsahuje stručnou analýzu výchozího textu a nabízí vysvětlení řešení překladatelských problémů v rovině stylistické, lexikální i syntaktické.

V rámci překladu byl jednou z prvních překladatelských výzev překlad samotných antroponym a zachování archetypálního spojení charakterů postav s jejich jmény. Dalším specifikem byly některé kulturní a regionální výrazy, které se týkaly ve většině případů pokrmů nebo názvů vyjadřujících dobu jídla či stravovacích zařízení. V rámci kapitoly věnované Kulturnímu kontextu je také jedna z podkapitol věnována problematice

oslovení v českém a polském jazyce, které je pro jakýkoliv text obsahující dialogy integrální složkou překladu, které je potřeba věnovat náležitou pozornost, aby překlad nevyzněl neobratně a příliš „doslovně“.

Jako specifika překladu humoristické literatury vyplynuly zejména problémy spojené s překladem jazykových hříček a hry se slovy, z nichž vybraný vzorek byl důkladněji analyzován v kapitole 5.7. věnující se Stylistické rovině překladu, případně podkapitole 5.7.2. Satira.

Další z kapitoly Analýza překladu řeší idiomatická spojení vymezena v rámci lexikální roviny překladu. V komentáři jsou nabídnuta vybraná spojení s vysvětlením postupu překladu a úvahou doprovázející výsledný překlad.

V syntaktické rovině překladu je pozornost věnována ustáleným předložkovým spojením a možnosti jejich překladu.

Bohatší na možnosti analýzy je kapitola věnující se stylistické rovině, která nabízí výběr příkladů a postupů překladu týkajících se jak výběru slov, tak satiry, akumulace či tautonomie. Poslední část analýzy se věnuje překladatelským posunům, ve kterých je nastíněno, z jakých důvodů bylo nutné přistoupit např. k substituci či amplifikaci.

Ze závěru vyplývá, že překlady humoristické prózy jsou typické zejména náročností na překlad jazykových her, kulturních referencí a zvyků, což lze úspěšně řešit znalostí kulturního prostředí a vhodnou překladatelskou metodou, jako například substitucí v právě zmíněných kulturních referencích. Důležitost těchto typických prvků nelze podceňovat, neboť jejich řešení je klíčovým pro celkové vyznění překladu a zachování rukopisu autora originálu.

7 Bibliografie

Primární literatura:

BARDIJEWSKI, Henryk, 2017. Pan Fiasko i jego sukcesy: Powiastka zgoła optymistyczna. Warszawa: EZOP. ISBN 978-83-64600-10-4.

Sekundární literatura:

BELL, Roger T., 1991. Translation and translating: Theory and Practice. Oxford: Longman. ISBN 0-582-01648-7.

CATFORD, J.C., 1965. A Linguistic Theory of Translation. London: Oxford University Press. ISBN 9789836252852.

GOATLY, Andrew, 2012. Meaning and Humour [online]. Hong Kong: Cambridge University Press [cit. 2019-07-27]. ISBN 9780511791536. Dostupné z: <https://www-cambridge-org.ezproxy.is.cuni.cz/core/books/meaning-and-humour/A5D6CC7792A0B4367A8CF7D177BFA50B>

HRDLIČKA, Milan, 2003. Literární překlad a komunikace. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-86642-13-5.

CHIARO, Delia, 2012. Translation, Humour and Literature. London: Continuum. ISBN 1441101144.

KNIGHT, Charles A., 2004. The literature of satire. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780511485428.

KNITTLOVÁ, Dagmar, 2010. Překlad a překládání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2428-6.

KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ, 1994. Překládání a čeština. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8.
LEVÝ, Jiří, 1998. Umění překladu. 3. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3539-X.

MAJDZIK, Katarzyna a Daniel SŁAPEK, 2015. NARZĘDZIA ANALIZY PRZEKŁADU [online]. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, Uniwersytet Śląski w Katowicach [cit. 2019-07-26]. ISBN 978-83-8019-262-1. Dostępne z: https://www.academia.edu/19867800/Narz%C4%99dzia_analizy_przek%C5%82adu

MRHAČOVÁ, Eva a Renáta PONCZOVÁ, 2004. Lidské tělo v české a polské frazeologii a idiomatice. Ostrava: Tilia. ISBN 80-86101-90-8.

NOWICKA-JEŻOWA, Alina a Danuta KNYSZ-TOMASZEWSKA, 1997. Przekład literacki: Teoria Historia Współczesność. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. ISBN 83-01-12369-9.

POLÁČEK, Karel, 1934. Židovské anekdoty. 2. vydání. Praha: ORBIS.

Elektronické zdroje:

R. KOWALCZYK, Janusz, [2019]. Henryk Bardijewski: Życie i twórczość. CULTURE.PL [online]. Warszawa: Instytut Adama Mickiewicza, 2017 [cit. 2019-07-27]. Dostępne z: <https://culture.pl/pl/tworca/henryk-bardijewski>

Uvozovky, c2008-2019. Internetová jazyková příručka [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka [cit. 2019-07-27]. Dostępne z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=uvozovky#bref4>

Powiaстка, Słownik języka polskiego sjp [online]. © Zespół SJP.PL [cit. 2019-07-27]. Dostępne z: <https://sjp.pl/powiaстка>

Słownik języka polskiego [online], 2020. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN [cit. 2020-03-24]. Dostępne z: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/awanturnik.html>

Wielki słownik języka polskiego [online], 2014. Warszawa: Wielki słownik języka polskiego [cit. 2020-03-04]. Dostępne z: https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=29786

8 Summary

The aim of the thesis was to translate selected extracts from Henryk Bardijewski's novel *Pan Fiasko i jego sukcesy* (Ezop, 2017).

The first part of the thesis takes a look at the author – Henryk Bardijewski, his life and his literature work.

The theoretical part deals with different theoretical approaches towards the translation of humoristic fiction with its specifics, such as a need to find appropriate approach towards word plays and the issue of translability of humor in literature. We have to conclude that the translator is required to deliver translated text in equal quality to the original both on aesthetical and stylistics level.

Core of the thesis is the translation itself, created by the author of the thesis to approach the problematic of the translation of humorous fiction from the practical viewpoint.

The last part is dedicated to the examination of selected practical aspects of translation of humorous fiction and its challenges based on the wider problematic of Polish to Czech translation.

9 Příloha

Str. 5–7

Pan Fiasko mieszka w naszym domu od niedawna, ale wygląda na to, że zadomowił się na dobrze. Postaci jest niepozornej, charakter też ma niezbyt wyraźny, za to głos donośny, raz niski raz wysoki, właściwie są to dwa głosy.

Pan Fiasko ma rodzinę, ale jak mówi, zbyt liczną, żeby mieszkać razem, więc mieszka osobno, a rodzina tylko składa mu wizyty.

Pan Fiasko nie jest zamożny, jednak nie jest też ubogi: miewa okresy finansowo lepsze i gorsze, bieda w tym, że nie wie, od czego to zależy. Może właśnie dlatego bywa przesądny, chociaż też nie zawsze, bo bywają dni od wszelkich przesądów wolne. Niestety, w zasadzie lubi być przesądny. Poza tym ma, rzecz jasna, różne inne upodobania, również takie, których nie ujawnia, i dobrze robi.

Jako najbliższy sąsiad poznałem pana Fiasko stosunkowo wcześniej, ale nasza znajomość utknęła na bardzo wstępnym etapie. Rozpoznawał mnie w domu, na klatce schodowej na piętrze i na parterze, ale na ulicz już nie. Może tam był bardziej roztargniony, a może na ulicy staję się fragmentem anonimowego tłumu – w każdym razie ja pana Fiasko wszędzie poznaję i zawsze kłaniam się pierwszy, co niekiedy go zaskakuje.

Ostatnio jednak to on mnie zaskoczył, bo złożył mi niezapowiedzaną wizytę. Kończyłem właśnie śniadanie, kiedy pan Fiasko zapukał i od razdu wszedł aż na sam środek pokoju. Nie chciał kawy ani herbaty, przyszedł pożyczyć pieniędzy.

– To jedyna w swoim rodzaju okazja – zaczął mnie przekonywać – do pomnożenia naszych dochodów. Panu, jako najbliższemu sąsiadowi, należy się udział w zyskach.

Potem wyjaśnił, ile trzeba wyłożyć, żeby rzecz ruszyła z miejsca. Jeżeli nie wszedłem do tej spółki to tylko dlatego, że miałem pustki w kieszeni, o koncie nie wspominając. Bieda uchroniła mnie od jeszcze większej biedy. Tak mi się przynajmniej zdawało. Wkrótce jednak okazało się, że nie miałem racji, bo ten interes jinak się udał. Od tego czasu pan Fiasko patrzył na mnie z góry, a nierzadko z politowaniem. Gdybym się chciał poradzić w sprawach finansowych, oświadczył, to mogę się zwrócić do niego. Niestety, kto tak jak ja nie ma finansów, nie ma też spraw finansowych, więc znów na jakiś czas nasza znajomość zamarła.

Potem pan Fiasko na krótko wyjechał i wszyscy o nim zapomnieli. Kiedy wrócił, jedni mówili, że był na Karaibach, inni, że na wsi pod miastem. On sam nic nie mówił, ale czuło

się, że miał wiele do powiedzenia. Nie wiedzieliśmy tylko na jaki temat. A tymczasem on wiedział, lecz wolał zachować dyskrecję. Potem dowiedzieliśmy się dlaczego. Otóż pan Fiasko postanowił zostać ni mniej, ni więcej tylko – politykiem!

Ujawniał to stopniowo, powoli też rosło nasze zdziwienie. Rzecz w tym, że w naszym mieście polityki ani polityków nigdy nie było. Jeżeli ktoś chciał się tym zajmować, to wyjeżdżał. Ale pan Fiasko nigdzie się nie wybierał, na miejscu zamierzał rozwinąć skrzydła. Tak powiedział – rozwinąć skrzydła. U nas. Tymczasem w naszym mieście nawet handel się nie rozwinął, nawet szkolnictwo, a o skrzydłach nie ma co mówić. Wszystko wegetuje, wszystko poza polityką, która nawet tego nie robi. No, chyba że jest podziemna.

Otóż to, podziemna. Mnie pierwszemu przyszło do głowy, że pan Fiasko mógł zejść ze swoją polityką do podziemia. Czy był tam sam, czy s kimś, tego nie wiedziałem. Nikt nie miał o tym pojęcia. Jednak to ja miałem o wszystkim dowiedzieć się pierwszy, i to z ust samego pana Fiasko.

Str. 8–11

Jesień tego roku była jakaś niepewna, liście długo broniły swojej zieleni, a kiedy wreszcie pożółkły i poczerwieniały, długo wzbraniały się przed upadkiem. Zimy może w ogóle nie być, mówili jednym głosem optymiści i pesymiści, lecz ogół, nienależący ani do jednych, ani do drugich, nie wypowiadał się ani w tej, ani w żadnej innej sprawie. Co do mnie, ponieważ nigdy nie należałem do ogółu, śmiało wypowiadałem się w różnych sprawach, tyle że nikt mnie, niestety, nie słuchał.

Tej właśnie dosyć niepewnej jesieni krąg moich znajomych powiększył się o dwie osoby. W kawiarni, gdzie grywałem w szachy, pojawił się nowy gracz, pan Fabuła, zwany też Doktorem, ponieważ w młodości zaczął pisać pracę doktorską i pisze ją w wolnych chwilach do dzisiaj. I byłaby to znajomość przyjemna, gdyby nie jego przyjaciel, pan Plajta, osoba nieprzerwanie i lekkomyślnie tryskająca optymizmem. Ten Plajta też grywał w szachy, a każdą przegraną partią radował się jak dziecko. Strach pomyśleć, co by było, gdyby kiedyś wygrał. Obaj zgodnie twierdzili, że od dawna cieszą się przyjaźnią pana Fiasko.

Zdarzyło się, że któregoś dnia zastałem pana Fiasko samego nad szachownicą. Grał ze sobą i wyraźnie przegrywał. Zapytałem, gdzie są jego przyjaciele. Długo zastanawiał się nad odpowiedzią, wreszcie spytał, kogo mam na myśli. Mogło to oznaczać, że ma wielu przyjaciół, mogło też, iż nie ma żadnych. Ta druga odpowiedź była trafna.

– Polityk – rzekł cicho – nie ma przyjaciół. Miewa tylko sojusze. Zawiera je, zawiesza albo

zrywa zależnie od okoliczności. W tej chwili wszystko jest w zawieszeniu. Taki czas nastał.

A więc, wciąż jeszcze był politykiem. Utajonym, rzecz jasna, bo mało kto wiedział o jego działalności. Nawet ja nic nie wiedziałem, tak rzecz była utajniona, a sam Fiasko był jak najdalszy od tego, żeby coś ujawniać. Mówił za to chętnie o szachach, tu nie miał żadnych tajemnic.

– Wie pan – powiedział – ja gram tak świetnie, że nie mogę ze sobą wygrać. Prawie zawsze remisuję.

– I może ja bym panu dopomógł – odparłem – i wspólnie pokonalibyśmy przeciwnika.

Spojrzał na mnie spođe łba, jakby chciał sprawdzić, czy mówię poważnie.

– Kiedyś z panem zagram – powiedział. – Ale wtedy usiądziemy naprzeciwko siebie.

Kawiarnia powoli zaczęła się wypełniać, pojawił się doktor Fabuła, a po chwili również pan Plajta. Pomyślałem, że trochę nas za dużo do jednej szachownicy, i chciałem odejść, ale pan Plajta mnie zatrzymał.

– Niech pan nie odchodzi. Jest ciekawy projekt finansowy.

Niczego tak się nie bałem jak finansowych projektów pana Plajty, lecz mimo to zostałem. Już wołałbym, żeby pan Fiasko wciągnął mnie do polityki, niż pan Plajta do interesów, ale wyboru nie było. A pan Fabuła nie mieszał się do niczego, tylko potakiwał. Perspektywy finansowe, jakie roztoczył pan Plajta, były oszałamiające dla kogoś, kto by miał pieniądze. Z gotówką, jaką dysponowałem, trudno było mnie podniecić, ale doceniłem urodę projektu, a stopień ryzyka wzbudził mój podziw. Pan Plajta, co tu mówić, był człowiekiem odważnym, może nawet szaleńczo odważnym. Nie bał się ryzykować, a niepowodzenia i klęski traktował z pobłażliwością godną mędrca. Kiedy się dowiedział, że dysponuję tylko ciekawością, zaś sumy, które wymieniał, były dla mnie abstrakcją i przypominały liczby, jakimi operują astronomowie, przeniósł swoje zainteresowanie z mojej osoby na pana Fabułę. Ten zrazu poczuł się mile połączony, wysłuchiwał wszystkich projektów z wielką uwagą, a w jego oczach widziało się dużo cieplej życzliwości. Ale to wszystko, na co było go stać. Ostrożny był pan Fabuła ponad miarę, tak ostrożny, że nawet brak oszczędności trzymał w tajemnicy.

Oczywiście pan Fiasko z góry wiedział, że z planów pana Plajty nic nie będzie, ja zresztą też miałem podobne przeczucia. Trzeba przyznać, że z nas czterech tylko jeden Fiasko miał głowę na karku, co nie znaczy, że do interesów.

Po tych niezbyt udanych rokowaniach zapadło milczenie i wszyscy czterej zapatrzyliśmy się w szachownicę. A tam piony i figury stały, jak chwały, nikt chyba nad nimi nie myślał.

- Białe stoją bez sensu – zauważył pan Plajta.
- Czarne również – dodał pan Fabuła. – Nawet szachownica jest źle ustawiona.
- Zależy z której strony się patrzy – rzekł pan Fiasko, ale nikogo nie przekonał.

Podeszła właścicielka lokalu a przypomniała, że nikt z nas jeszcze niczego niezamówił. Nawet herbaty, o kawie nie mówiąc. Chcąc nie chcąc, zamówiłem dla wszystkich wodę sodową.

Str.12–15

Jeszcze jesień się nie skończyła, a już nadeszła zima. Pory roku wpadały na siebie, z trudem zachowując właściwą kolejność. Na początku grudnia pan Fiasko ujawnił, że ma zamiar nabyć samochód, najchętniej używany. Wola jest, oznajmił, na przeszkodzie stoi tylko brak gotówki. Miałem przeczucie, że do transakcji nie dojdzie, w każdym razie nie tej zimy, ale moje przeczucie mogło się mylić, bo ostatnio myliło się coraz częściej.

Tuż przed świętami pan Plajta zaprosił mnie i pana Fabułę, w tajemnicy przed panem Fiasko, do baru mlecznego na obiad. Jak na tej klasy lokal przyjęcie było dosyć wystawne, z leniwymi i kopytkami o wyborze, z budyniem w charakterze deseru lecz właściwa niespodzianka czekała na końcu. Pan Plajta zaproponował mi mniej, ni więcej, tylko żebyśmy nabyli panu Fiasko samochód na Gwiazdkę. Spojrzeliśmy na siebie zakłopotani – bo niby dlaczego na Gwiazdkę, dlaczego samochód i dlaczego panu Fiasko? A właściwie dlaczego nie?

- Złożymy się wszyscy solidarnie – zachęcał pan Plajta – i po kłopotach!

Ale i po pieniądzech, a na święta każdemu grosz się przyda.

- Wybierzemy coś niedrogiego – kusił pan Plajta. – Bywają wozy tanie i na chodzie.

Zaczęliśmy liczyć i wyszło na każdego niewiele, ale mnie i tak wydawało się za dużo, zwłaszcza że musiałbym założyć za pana Fabułę, który dopiero spodziewał się pieniędzy. Ewentualnej transakcji miałby dokonać pan Plajta i tu był dodatkowy kłopot. W naszym przekonaniu on nie miał dobrej ręki do takich spraw, właściwie do dobrej nie miał do żadnych. Nawet zapraszając na ten obiad, zapomniał wziąć pieniędzy i rzecz całą ja musiałem sfinansować.

Ale niech będzie, miło jest dawać podarunki, chociaż i dostawać nieźle. Jednak życie umie zaskakiwać. Nagle przed bar mleczny zajechał pan Fiasko we własnej osobie (kto mu doniósł, że tu jesteśmy?)m wysiadł z wozu, trzasnął drzwiami i witał się swoim zwyczajem chłodno, lecz kordialnie. Samochód, którym przyjechał, nie był pierwszej młodości, nie był nawet drugiej, ale stał pewnie na wszystkich czterech kołach, a piąte miał jeszcze w zapasie. Koloru

był nijakiego, za to z połyskiem, siedzenia obleczone starymi kocami, zaś całość roztaczała woń benzyny, a może i oleju.

Odetchnęliśmy z ulgą. Sprawa prezentu rozwiązała się sama. Niestety, uczucie ulgi trwało bardzo krótko.

– Wypijemy kawę i przewiozę was trochę – oznajomił pan Fiasko. – Pojedziemy za miasto.

Nikt jeszcze nie widział pana Fiasko prowadzącego samochód, nawet na rowerze nikt go nie widział, bo zwykle poruszał się pieszo, i to nie wiadomo, czy zgodnie z przepisami. I dla czego od razu za miasto? Przypomniałem sobie, że kiedyś wyszedł sam za miasto i od razu zabłądził.

– to pewnie bardzo szybki wóz – powiedział pan Fabuła. – Ile wyciąga na godzinę?

– Nie wiem – odparł pan Fiasko. – Jeszcze nie jechałem nim tak długo.

Ta odpowiedź umocniła nas w przekonaniu, że jazda z takim kierowcą byłaby dużą lekkomyślnością, o ile nie szaleństwem.

– Rower jest o wiele zdrowszy – powiedziałem. – Możemy panu rower wypożyczyć, a nawet kupić.

– Rower to bardzo powolny pojazd – skrzywił się Fiasko.

– Zależy jak się pedałuje – rzekł pan Plajta. – Bo można wolno, można szybko, a nawet bardo szybko.

A potem wszyscy trzej, to znaczy Fabuła, Plajta i ja, przypomnieliśmy sobie o różnych niecierpiących zwłoki zajęciach. Zresztą niepotrzebnie, bo kiedy wyszliśmy na ulicę, wóz pana Fiasko nie tylko nie chciał zapalić, ale nawet pchnąć się nie dawał.

– Nie obejdzie się bez lawety – orzekł pan Fabuła, najlepiej z nas zaznajomiony z motoryzacją.

Laweta kojarzyła mi się z armatą, a ta z artylerią, ale Fabuła wyjaśnił, że to taka platforma, na której przewozi się nowe albo zepsute samochody. Niestety, na przejazd lawetą nie było stać ani nas, ani pana Fiasko, i wszyscy czterej wróciliśmy do domu na piechotę.

Str. 16–19

Skąd w naszym mieście wzięła się pani Bessa, nikt nie wie. W każdym razie przyjechała niedawno i od razu zawróciła w głowie paru osobom. Pierwszy uległ jej wdziękowi pan Fiasko, a wdzięki miała rozliczne, niektóre ukryte, a pewnie i takie, o których sama nie wiedziała. Mówiła paroma językami, ale najlepiej jednym, co odkrył zachwicony tym faktem

pan Fabuła. Pan Plajcie z kolei przypadł do gustu jej głos, piękny nawet kiedy nie mówiła, bo wbijał się w pamięć i tam wybrzmiewał jak daleki pogłos letniej burzy.

Jak najdłużej opierałem się jej urokom, bo kobiety zbyt kobiece mają na mnie wpływ ograniczony. Gdybyż była bardziej męska, marzyłem bezskutecznie, aż w końcu zacząłem ją podziwiać taką, jaka jest, podziwiać, a nawet po cichu adorować.

Pani Bessa także grała w szachy, i to grała jak anioł, anioł surowy, bo nikt z nas nie potrafił z nią wygrać. Poza szachownicą jestem łagodna, zapewniała, ale okrucieństwa na plazsy zaprzeczały jej słowom. Za dużo agresji w grze, aby można było uwierzyć w tę łagodność. Lecz mimo to jakaś siła ciągnęła nas do pani Bessy. Niestety, była i druga siła – ta broniła jej przed nami. Nasze kontakty, jakkolwiek ciepłe, były natury wyłącznie słownej. Kto był bardziej wymowny, ten więcej znajdował w nich przyjemności. Ja niewiele.

– Nie może być tak, żeby prawie nic o niej nie wiedzieć – rzekł któregoś dnia pan Fiasko.

Było to na targu, gdzie kupowałem jarzyny i owoce, a pan Fiasko nabiał. Pana Plajtę też można było tu spotkać, bo lubił się targować, co na targu uchodziło a w sklepach nie wypadało. Byliśmy spokojni, że pani Bessy tu nie zobaczymy, bo unikała takiej scenerii. Dobrze czuła się tylko w bankach a kantorach, ale też nie zawsze, bo tak jak kursy walut pani Bessa miała dni lepsze i gorsze.

– Kto z nas zna ją najlepiej? – zacząłem się zastanawiać.

Z pomocą przyszedł nam wyrosły jak spod ziemi pan Plajta.

– Najlepiej zna ją niejaki Mostek, kierownik przychodni dentystycznej.

– Więc trzeba by go przepytąć – rzekł pan Fiasko.

– Już to zrobiłem – odparł pan Plajta i zaczął odpowiadać. – Ten pan Mostek omal się z nią nie ożenił, ale zrezygnował, kiedy się dowiedział, że miała już dwóch mężów, a jednego nawet pochowała.

– Jeden z tych dwóch, czy to był trzeci? – chciał wiedzieć pan Fiasko.

– Jednego z tych dwóch – ciągnął pan Plajta. – Trzecim miał być pan Mostek, ale wycofał się i teraz pole jest wolne. Pani Bessa kolejno mieszkała w trzech miastach, wsi nie licząc, ale pracowała tylko w jednym, na stanowisku dosyć kierowniczym. Branży nie udało się dociec, może było to obuwnictwo, bo na butach znała się lepiej niż na ludziach. Jej pasją były języki obce, ale za dużo ich chciała poznać naraz i w końcu nie opanowała żadnego, zna je tylko ze słyszenia.

Tu Plajta musiał przerwać, bo szedł ktoś podobny do pani Bessy. Ona czy nie ona, zaczęliśmy się zastanawiać. Na targ niby nie chodzi, ale czy na pewno? Ktoś ją tu pono widział. Ale tym razem to chyba nie była ona.

– Ona jest taka sprytna – rzekł Plajta – że może się do siebie samej upodabniać.

– Kiedy człowiek się zestarzeje, to jest do siebie zaledwie podobny – rozgadał się nie bardzo na ten temat pan Fiasko. – Po roku można człowieka nie poznać, a po trzech latach to już prawie nikt nie jest tym, kim był.

– To jednak chyba nie ona – szepnął Plajta. – Udaje, że nas nie widzi, a jak zobaczy, to uda, że nas nie zna. Kobiety są niepeniknione.

Powoli zbliżała się do wyjścia, a my jakoś wbrew sobie ruszyliśmy za nią, Fiasko pierwszy, a ja z Plajtą po chwili wahania. Musiała zauważyć, że ją śledzimy, bo raz przyspieszała, raz zwalniała, a w końcu stanęła, odwróciła i ruszyła w naszym kierunku.

– Nie jestem tą osobą, o której panowie myślą – powiedziała. – Jestem kimś zupełnie innym.

– To się zdarza – mruknął Plajta. I zaraz dodał: - Ale bardzo rzadko. Zapraszamy Pani na kawę.

Zawahała się chwilę, a potem przyjęła zaproszenie. Ruszyliśmy w stronę naszej kawiarni, lecz ona wybrała inny lokal, bliżej nam nieznany. Po drodze pan Fiasko próbował nawiązać rozmowę, ale ona milczała, więc nawiązał tylko ze mną. Kawiarnia, do której nas domniemana pani Bessa prowadziła, okazała się restauracją, i to z tych droższych, gdzie nie bywamy. W tej sytuacji pan Plajta zaczął się żegnać i szybko się oddalił. Po chwili również pan Fiasko zagubił się wśród przechodników i zostałem sam na sam z ową damą, którą zaprosiliśmy nieopatrznie na kawę.

Rachunek spłacam do dziś, chociaż minęło już parę tygodni, a najgordziej jest to, że nadal nie wiem, z kim zjadłem ten drogi obiad.

Str. 20–23

Unikajmy znajomych kobiet – tymi słowami powitał mnie tydzień później pan Fiasko.

Szedł z panem Fabułą, który roześmiał się na mój widok. Jak się okazało, opowiedziano mu o naszej przygodzie ze szczegółami. A kto opowiedział – tego pan Fabuła nie chciał zdradzić. Obaj panowie tryskali humorem, zaraźliwym podobno, ale mnie nie zarazili. Usiedliśmy na ławce przy wejściu do parku i pan Fiasko ofiarował mi papierosa, chociaż wiedział, że nie palę. Przyjąłem, poprosiłem o ogień, zaciągnąłem się, a potem złapał mnie kaszel i długo nie

ustępował. Kiedy się trochę uspokoiłem, pan Fabuła poczęstował mnie cukierkiem, czymś w rodzaju ladrynki, i to bardzo mi pomogło.

– Na ogół dobrze wiemy, co nam szkodzi – skomentował to wydarzenie pan Fiasko. – Gorzej jest z wiedzą o tym, co nam pomaga. Tak jest z różnymi nawykami, ale może być również z napotkanymi na naszej drodze ludźmi. Nigdy nie wiemy, która znajomość okaże się fortuna, a która niefortuna. Najbezpieczniej byłoby nie poznawać nikogo nowego i poprzestać na starych, przebadanych znajomościach. O przyjaźniach nie mówię, bo te są szczególnie niebezpieczne, a najbardziej ryzykowny jest rodzaj znajomości zwany miłością.

Przytaknąłem pierwszy, pan Fabuła był dopiero drugi. Prawdopodobnie żałował, że nie on wygłosił to przemówienie. Tymczasem pojawił się pan Plajta, usiadł przy nas i zachowywał się, jakby wiedział, o czym była mowa. Jeszcze ust nie otworzył, a już czułem, że się z nami zgadza. Wyglądało na to, że szanse pani Bessy na jakąkolwiek zażyłość gwałtownie spadły. Na zażyłość z nami. Z kimkolwiek z nas. Tak wyglądało. Dopóki się nie pojawiła.

Nadchodziła wolnym, rozkołysanym krokiem i prowadziła psa na smyczy, ale to nie pies, jakkolwiek okazały, przyciągał wzrok. Pies gaś przy niej, jakby samą smycz trzymała. Nawet gdyby lwa prowadziła, ludzie patrzyliby tylko na nią. My pierwszy.

Udała, że nas nie widzi, chociaż czterech, bądź co bądź, mężczyzn siedzących na krótkiej ławce musiało rzucać się w oczy. Pierwszy wstał i uklonił się Fabuła, za nim Plajta, potem Fiasko, a na końcu, dosyć niechętnie, ja. Udała, że jest zaskoczona, pies też nie krył zdziwienia, ale on przynajmniej nie udawał. Potem zaczęła się z nami witać a czyniła to niby kordialnie, ale w jej gestach i w głosie czuło się urazę. Wyglądała, co tu gadać, bardzo korzystnie, obcy ludzie za nią się oglądali, zwłaszcza kobiety.

– wychodzę za mąż – powiedziała, zwracając się do pana Fiasko, jakby to głównie jego miało interesować.

– Za kogo? – zapytali równocześnie panowie Fabuła i Plajta.

– A panna to nie interesuje? – zwróciła się do mnie pani Bessa.

– Za kogo? – spytałem, żeby nie sprawiać jej przykrości.

– Za żadnego z was – odparła. – Są jeszcze inni mężczyźni na świecie.

– I inne kobiety – wyrwało się panu Fiasko.

Pani Bessa udała, że nie słyszy, i uśmiechnęła się czarująco, natomiast jej pies trochę się zjeżył. Pan Fiasko także się uśmiechnął. Ona miałaby wyjść za mąż? Nikt z nas nie uwierzył w te słowa o zameśściu. Doświadczyła już związków formalnych i teraz kolej na związki

nieformalne, pomyślałem, a z pewnością podobnie sądzili pozostali panowie. Wydało mi się nawet, że pani Bessa jest stworzona do tego typu związków, i kto wie, czy nie kilku naraz. Niemial jednocześnie pomyśleliśmy, że można by ją zaprosić na kawę, a dalej niech się rzecz potoczy własnym trybem. Ponieważ wszyscy milczeli, ja odważnie wystąpiłem z tą propozycją. Niestety, spotkała nas odmowa.

– Żałuję, panowie – powiedziała z uśmiechem pani Bessa – wszystkie przedpołudniowe kawy mam już zajęte. – I zaraz dodała: - popołudniowe i wieczorne również. O obiedzie nawet nie ma co mówić, obiady i kolacje też mam zajęte.

– To ilu jest tych szczęśliwców? – odważył się zapytać pan Plajta.

– Jeden – odparła pani Bessa. – Mój narzeczony i przyszły mąż, pan Hossa.

I z tym nas zostawiła. Pomachała rękawiczką i odeszła. Potem pani Bessa zniknęła nam z oczu na jakiś czas. Chyba wyjechała. Wiemy tylko, że żyła z tym panem Hossą długo i burzliwie.

Str. 24–30

Zima zaskoczyła pana Fiasko w połowie jesieni i zapowiadało się, że zaskoczenie to potrwa do połowy wiosny. Zimy są nieobliczalne, stwierdził pan Fiasko, raz są, raz ich nie ma, nie sposób się do nich przyzwyczaić.

– Chyba wyjadę w góry – oznajomił panu Fabule, który już nieraz bywał w górach.

– Nie radzę – odparł pan Fabuła – ale kiedyś trzeba spróbować. Woli pan góry niskie czy wysokie?

– Jak najniższe, odparł pan Fiasko. – Przynajmniej na początek, a potem zobaczę.

– To nie trzeba nigdzie wyjeżdżać – rzekł pan Fabuła. – W mieście mamy górkę, na początek wystarczy.

Ale to było dla pana Fiasko za mało, miał wyższe wymagania. To nie może być jakaś jedna górka, orzekł, tylko cały łańcuch górski. Niski, ale długi. I zaczął przygotowywać się do tej wyprawy. Najpierw sprawił sobie buty, plecak i czekan. Potem nabył komplet map i zaczął studiować wszystkie wzniesienia. I tu od razu kłopot. Jedne okazały się za wysokie, drugie za niskie, gór w sam raz było bardzo niewiele, prawie wcale. Nie ma u nas gór na miarę, orzekł pan Fiasko, może są za granicą. Na to pan Fabuła, który uważanie śledził te przygotowania, powiedział, że zagraniczne góry są na ogół wyższe od krajowych, wyższe i droższe. I stanowczo odradził góry zagraniczne. Za to przypomniał o nartach.

– Narty? – zdziwił się pan Fiasko. – A po co narty?

– Żeby zjeżdżać. Skakanie bym odradzał. Skoki już nie dla nas.

Z tym pan Fiasko się zgodził, a nawet poszedł dalej: już nie tylko skoki, ale i narty były nie dla nas. Narty, łyżwy, a nawet sanki. Spacery, tylko spacery, i to po równym, a najlepiej z górki.

– To takich gór nie ma – orzekł pan Fabuła. – Możemy spytać pana Plajtę, na pewno powie to samo.

Ale tu spotkała nas niespodzianka. Kiedy zobaczyliśmy pana Plajtę – a spotkać go nie było trudno – z miejsca zaproponował wyjazd w Himalaje, na Kaukaz, ewentualnie w Alpy. Sam jednak nigdzie się nie wybierał, gór miał dosyć, zresztą nizin także.

– A co by pan powiedział o morzu? – spytałem coraz bardziej zafrasowanego pana Fiasko.

– Mogą się trafić wysokie fale – odparł. – Morze stanowczo nie dla mnie.

– To pozostają spacery za miasto – rzekł pan Fabuła.

– Dlaczego za miasto? – zaniepokoił się Fiasko. – To znaczy właściwie gdzie? Na wieś? Byłem raz i już więcej tam nie pojadę.

Nie chciał powiedzieć dlaczego. Nie, to nie. Zresztą w naszych stronach wsi brakuje, wszędzie same kamieniołomy i zakłady przetwórcze. Wyglądało na to, że nie ma miejsca, ani nawet okolicy, gdzie Fiasko mógłby pojechać. Dziwne, że w ogóle gdzieś się zatrzymał i mieszka. Ale tego nie wypadało mówić, bo pan Fiasko jest dosyć drażliwy i nie lubi, kiedy się o nim wygłasza opinie, których najpierw on sam nie wypowie.

Działo się to wszystko w chłodny zimowy poranek przed domem, w którym przemieszkował pan Fiasko, i wszyscy uznaliśmy, że trzeba gdzieś pójść, żeby się ogrzać. Ale dokąd? Mógł każdy pójść do siebie, lecz to wydało nam się mało pomysłowe. Gdyby teatry grały rano, można by pójść do teatru, pomyślałem i zaraz odczułem ulgę, że jednak nie grają rano. Teatry dziś wystawiają głównie reżyserów, a to nie każdemu odpowiada. Można bt się zainteresować repertuarem, jaki w swoich jadłospisach wystawiają restauracje, ale i na to było za wcześnie. Pozostała kawiarnia, ewentualnie hala targowa, też ogrzewana, tyle że dosyć zatłoczona, bo ludzie u nas lubią oglądać towary. Ostatecznie stanęło na hali.

Żeby się tylko w tłoku nie zgubić, pomyślałem, bo dosyć lubię towarzystwo, jakiegokolwiek. Poszliśmy więc do tej hali, Fiasko i Fabuła z przodem, ja z Plajtą za nimi. Ale oni, ci z przodu, zaraz się gdzieś zgubili.

– Tam dają pyszne pierogi – rzekł Plajta. – Napewno spotkamy ich przy tych pierogach.

I miał rację. Kiedy przyszlismy, oni już jedli. Pan Fiasko z pełnymi ustami opowiadał o

przyjemnościach płynących z niewiedzy. Wyższe są, utrzymywał, od przyjemności, jakie daje wiedza, wyższe i trwalsze. Kilka osób jedzących w pobliżu odsunęło się trochę, bo takich tematów tutaj nie poruszano. Ten Fiasko nie ma wycucia miejsca ani czasu, pomyślałem, poza tym, co on może wiedzieć o wiedzy? Zapewnie jeszcze mniej niż o niewiedzy.

Zamówiliśmy z Plajtą pierogi, takie same jak oni, Fiasko i Fabuła, ale nam jakoś nie smakowały. Plajta rozwiódł się na temat pierogów, jakie i gdzie bywają, jednak dyskusji nie wzbudził. Zjedliśmy połowę, a drugą zabraliśmy ze sobą do odgrzania w domu. Plajta zawsze był oszczędny, a ja właśnie zaczynałem gustować w oszczędzaniu. Tymczasem Fiasko i Fabuła jedli i nie zwracali na nas uwagi. Potem dokupili jeszcze jedną porcję pierogów i podzielili ją między siebie. Nigdy nie widziałem, żeby ktoś zjadł naraz tyle pierogów.

– Ciekawe, co oni tu wkładają do środka – rzekł głośno pan Plajta. – Nadzienie nadzieniu nierówne.

– Niby mięso – podjąłem temat – lecz różne rzeczy dzisiaj mięsem nazywają.

– Na pewno jest zwierzęce – rzekł pan Plajta – ale zwierzęta też nie są jednakowe. Są większe, średnie i bardzo małe, malutkie.

Fiasko i Fabuła wciąż jedli, ale jakby wolniej. Patrzyli na nas z coraz większą niechęcią, a w oczach pana Fiasko dostrzegłem rosnącą, lecz zapewne przelotną, nienawiść.

– Kiedy panowie skończycie – powiedziałem – i będziecie mogli jeszcze chodzić, pójdziemy obejrzeć kapelusze.

Dlaczego przyszły mi do głowy właśnie kapelusze? W tej hali było wszystko, i kapeluszy może najmniej. Ale tak mi się powiedziało i wszyscy zapalili się do tych kapeluszy. Niestety, w żaden sposób nie mogliśmy do nich trafić. Gdzie są nakrycia głowy, zapytywał pan Fiasko, ale nikt nie wiedział, ludzie nawet nie wiedzieli, o co mu chodzi. Wtedy pan Plajta zaproponował, aby zainteresować się skarpetkami. I zainteresował się nimi pierwszy, co nie było trudne, bo stoisk ze skarpetkami i różnego rodzaju bielizną było pod dostatkiem.

– Widzi to pan, ile tego jest – rzekł do pana Fiasko pan Fabuła. – Wszystko mamy na miejscu, nie trzeba wyjeżdżać za granicę.

– No, nie trzeba – zgodził się pan Fiasko. Lecz zaraz dodał: – Ale za granicą wszystko jest zagraniczne.

– Zależy skąd na to spojrzeć – zauważył słusznie pan Plajta. – Jeżeli patrzy się z zagranicy, to właśnie u nas wszystko jest zagraniczne. Włącznie z nami. W gruncie rzeczy wszyscy

jesteśmy cudzoziemcami.

To już może posunął się trochę za daleko, ale nikt nie oponował. Pochodziliśmy jeszcze trochę wśród bielizny, skarpetek nikt nie kupił, bo każdy z nas miał wiele starych, a nawet nowszych, po czym udaliśmy się w stronę stoiska z serami. Na serach najlepiej znał się pan Fabuła, co było łatwo poznać po jego pełnej wątpliwości minie. Grymasy, jakie robił, nie podobały się ani nam, ani sprzedawcom, a zwłaszcza sprzedawczyniom, toteż przeszliśmy co prędzej do działu z owocami. A tam prawdziwe bogactwo!

– Mamy tu tropiki! – zawołał pan Plajta.

Miał zapewne na myśli owoce z krajów tropikalnych, bo ich owocowe kształty były niezwykle, kolory jakieś obce i smak zapewne nietutejszy. Ogłądało się je bardzo przyjemnie, lecz w końcu najlepszy widok się przeje, więc ruszyliśmy dalej przez targ, aż doszliśmy do sektora, gdzie sprzedawano zwierzęta. Czego tam nie było! Psy, koty, króliki, kury, papugi, gołębie, kanarki, chomiki, białe i szare myszy i wielki wybór kolorowych rybek do akwarium. Tu postaliśmy dłużej, pan Plajta zastanawiał się nawet nad papugą, ale ostatecznie zdecydował, że niczego nie kupi. Po co mi papuga, powtarzał aż do końca spaceru.

A pan Fiasko do wyjazdowych planów już nie wracał. Najwyraźniej zraził się do wszelkich wyjazdów, zarówno dalszych jak bliższych. Nawet do nas się zraził. Za to przypomniawszy sobie o polityce. Ale nie od razu.

Str. 90–98

Pan Chryza mieszkał w naszym mieście od dawna, ale dotąd wolał się nie ujawniać. Dlaczego? Podobno ciągnęła się za nim jakaś przeszłość, o której wolał zapomnieć. I widać zapomniał, bo nagle zaczął pojawiać się w naszych miejscach publicznych, między innymi w kawiarni, ale także w plenerowym kinie i na przykościelnym cmentarzu. Zwróciło to uwagę bystrego pana Plajty.

– Z naszego miasta wyłaniają się raz po raz nietuzinkowe potaci – zauważył.

– Ale tuzinkowych też mamy pod dostatkiem – rzekł pan Fabuła. – Co my wiemy o tym panu Chryzie?

– Niewiele – odparł pan Fiasko. – Ale ja się dowiem.

Dowiadawał się przez dwa tygodnie, lecz dowiedział się niewiele. Wtedy przejął sprawę pan Fraza. Ze swych spostrzeżeń zdał nam sprawę na nadzwyczajnym spotkaniu w naszej kawiarni. Przede wszystkim zwrócił uwagę na wzrost pana Chryzy, osoby bardzo wysokiej, może nawet najwyższej w mieście. Jak to może rzutować na charakter, zaczął zastanawiać się

pan Fraza. I po chwili odpowiedział, że u takich wyniosłych osób charakter musi być skryty. Psychologia ta ujęła nas po prostu swoją prostotą, nie mówiąc o trafności, tym bardziej że znaleźliśmy kilka osób niskich, otwarych i szczerych. Nasze panie uznały wzrost pana Chryzy za przesadny.

– Kiedy tak idzie z parasolem nad głową – zauważyła pani Bessa – to zaczepia nim o drzewa.

Było to spostrzeżenie trafne, lecz niezbyt istotne, więc pominieliśmy je milczeniem. Moment ciszy wykorzystała natychmiast pani Aldona i powiedziała, że spostrzeżenia kobiet są przeważnie ciekawsze niż mężczyzn. Kiedy i to pominęliśmy milczeniem, obie panie zabrały się i poszły. Poszły, ale zaraz wróciły z wiadomością, że właśnie zbliża się pan Chryza i pewnie wstąpi na kawę. I tak się stało.

– Wyraźnie pragnie zbliżyć się do elity – szepnął pan Plajta. – Ma chłop głowę na karku.

Było to spostrzeżenie trafne w tym sensie, że bez wątplenia stanowiliśmy elitę. Udaliśmy, że nie zwracamy na pana Chryzę uwagi, ale on i tak rzucał się w oczy, bo kiedy siedział, był wyższy od stojącego przy nim kelnera. Zamówił od razu dwie kawy i cztery ciastka, a potem spożywał je bardzo wolno, patrząc z góry na salę, a przede wszystkim na nas. I wtedy wydarzył się incydent.

Do naszej kawiarni, chyba pomyliwszy lokale, wtargnął jakiś pijany osobnik, właściwie dryblas, zbliżył się do baru i klnąc głośno, zażądał wódki. Przestraszone kelnerki i jedyny kelner umknęli na naplecze, myśmy zamilkli, zrobiło się bardzo nieprzyjemnie. Wtedy wolno podniósł się pan Chryza, podszedł do awanturnika, chwycił go za kark, uniósł w powietrze i wyrzucił na ulicę. Posypały się oklaski, nasze także, lecz pan Chryza nie zwrócił na nie uwagi i spokojnie wrócił do swoich ciastek.

Po tym, bardzo u nas rzadkim, zdarzeniu, spojrzeliśmy inaczej na pana Chryzę i zaczęliśmy do niego zagadywać. Odpowiadał uprzejmnie, lecz chłodno, jak człowiek znający swoją wartość, a przynajmniej swoją siłę.

– Jeżeli siła jego przekonań jest równie duża – rzekł cicho pan Plajta – to rozmowa z nim może być trudna. Nie przepadam za ludźmi zbyt przywiązanyymi do swoich przekonań. Nowoczesny człowiek powinien być elastyczny.

Najchętniej zgodziły się z tym obie nasze panie, panowie różnie, jedni byli na tak, inni na nie, ja na tak i na nie, bo wszystko według mnie zależy od okoliczności, zasady także. Potem ktoś wystąpił z pomysłem, żeby nasza grupa zaprosiła pana Chryzę na obiad. Od razu na obiad może nie, orzekł pan Fiasko, ale na podwieczorek można. Na to zgodzili się wszyscy.

W dzień podwieczorku lało jak z cebra i panowie Fiasko i Plajta martwili się o frekwencję, nie było nawet pewności, czy nasz gość w ogóle przyjdzie, bo ludzie różnie znoszą niepogodę. W każdym razie obie nasze panie, chociaż przemoczone, jakoś dotarły.

– On ma tak wielki parasol – powiedziała pani Bessa – że nawet trzy suche osoby mogłby pod nim przyprowadzić.

I co do parasola miała rację. Pan Chryza przyszedł prawie punktualnie prawie suchy, tyle że jeszcze bardziej poważny niż zwykle. Widać było, że nie lubi niepogody, ale mało kto lubi, chyba że jako temato do rozmowy. I tak, ledwie usiadłszy, zaczęliśmy na tę pogodę narzekać, stopniowo obejmując narzekaniem inne obszary, przy czym pan Chryza skupił się głównie na gospodarce. Mówił tak, że nie wiedzieliśmy, czy na się na tej gospodarce, czy nie zna, jasne było tylko to, że jej nie lubi. Mówiąc, spoglądał na nas z góry, co sprawiało wrażenie, że wie więcej niż inni. Ale to jeszcze nic. Kiedy przyszedł do polityki i oświadczył, że wszystkie władze, włącznie z naszymi miejskimi, nadają się do natychmiastowej wymiany, zrozumieliśmy, że mamy w mieście anarchistę, a może już i anarchizm.

Jeszcze tylko tego nam brakowało, pomyślałem. Anarchizmu u nas dotąd nie było i nie wiedzieliśmy, czy go zwalczać, czy popierać, nawet pan Fiasko nie wiedział. Do tego zjadł pan Chryza pół tortu, a przedtem jeszcze trzy kanapki z serem i wędliną, i wypił cztery kawy. Pojęcia nie mieliśmy, że ktoś taki przebywa w naszym mieście. Jeżeli więcej jest takich, to ja dziękuję, pomyślałem. Władze są, jakie są, a każda inna może być tylko gorsza i dlatego lepiej niczego nie zmieniać. Pozostali myśleli podoobnie, a pan Plajta zdobył się na odwagę, przebił przez burzliwy monolog naszego gościa i dał temu wyraz w paru słowach.

Pan Chryza przez ten czas głośno wycierał nos i chyba nic nie słyszał, bo potem znów w najlepsze kontynuował swoje wywrotowe wywody. W dodatku stawał się coraz bardziej konkretny.

– Gdybyście mnie, moi drodzy, poparli, to przewrócilibyśmy ten system i ustanowili nowy, najpierw w mieście, a potem dalej. Na razie ja stanę na czele, a kiedy wszystko okrzepnie, znów zrobimy przewrót i obejmiemy władzę na stałe.

Kiedy to powiedział, ponowie zabrał się do jedzenia i picia, a my mieliśmy chwilę do namysłu. Trzeba pogrzebać w jego przeszłości, pomyślałem, i przypomnieć, co się nadaje do przypomnienia, inaczej trudno go będzie uspokoić. Defraudacja czy malwersacja? Po bystrym spojrzeniu pana Plajty poznałem, że myślał o tym samym. Przez ten czas nasze panie skierowały rozmowę na tematy rodzinne, chociaż rodzin nie miały. I zrobiło się spokojniej,

tym bardziej że nasz gość najadł się, napił i poczuł senność. Najgorsze mamy za sobą, pomyślałem z ulgą.

Po tym wystąpieniu przez tydzień pana Chryza nie dawał znaku życia. Bynajmniej nas to nie zdziwiło.

– Dozwiadzał się, że ktoś szpera w jego przeszłości – powiedział pan Plajta. – I wcale nie trzeba naprawdę szperać, wystarczy ujawnić, że się to robi.

– I ktoś widać mu ujawnił – rzekł zadowolony pan Fiasko.

Spojrzelśmy po sobie.

– To mogło być nawet kilka osób – zauważył pan Fabuła. – Cały zastęp szperaczy. Jak dobrze, że ludzie mają przeszłość, bo dzięki niej można przywołać ich do porządku.

W kawiarni nastała cisza jak w kościele i każdy zadumał się nad własną przeszłością. Nasze panie, rzecz jasna, dumały najkrócej, bowiem uważały, że wszystko jeszcze przed nimi. Następne dni upłynęły nam spokojnie i sądziliśmy, że spokój ten potrwa przynajmniej do końca roku – niestety, tak się nie stało.

W mieście, a następnie w naszej kawiarni pojawiła się pani Pretensja. Była to osoba w wieku stowosnym do wyglądu, na oko spokojna i obyta z dobrymi manierami, lecz w jej spojrzeniu widziało się srogość pomieszana z rozżaleniem, co razem mogło tworzyć mieszankę wybuchową. Najpierw zbliżyła się do niepodjezwających niczego naszych pań, a potem zdołała zainteresować swoimi nieco zużytymi wdziękami pana Fabułę. To jemu pierwszemu ujawniła, z kim łączy ją sentymentalne wspomnienia i bieżące interesy. Z panem Chryzą!

Lubię wszystko, co duże, wyznała panu Fabule w zaufaniu, a potem powtarzała to każdemu, kto się nawinął pod rękę. Opowiadała o panu Chryze coraz częściej, a później nie mówiła już o nikim innym. Pan Chryza i pan Chryza, aż w końcu wydało nam się to nie tylko podejrzanе, ale i nudne. Podobno zatrzymała się w miejscowym hotelu, jednak częściej widziano ją w osiedlu, gdzie mieszkał pan Chryza. Tak przynajmniej twierdził pan Fabuła, który wciąż darzył ją tkliwym zainteresowaniem, z domieszką, niestety, różnych podejrzeń, które chłodziły jego rodzące się uczucia.

– Nie ma już kobiet, które można by pokochać – powiedział pan Plajta pod nieobecność pani Bessy i jej przyjaciółki Aldony. – Kiedyś były, a dzisiaj już nie ma.

Te słowa miały być dla pana Fabuły pocieszeniem, tymczasem zmartwiły go jeszcze bardziej i wpędziły w melancholię, z której zapewne nie wydostałby się o własnych siłach. Na

szczęście ktoś przyniósł poufną wiadomość, która kazała nam spojrzeć na całą tę kwestię – i osobę pani Pretensji – z zupełnie innej strony. Pierwsza dowiedziała się o tym pani Bessa.

– Ta osoba nie jest, okazuje się, kobietą jak ja – powiedziała wzburzonym szeptem. – To jest mężczyzna! Pan Pretens!

– Coś niesłychanego! – Zawołał pan Fiasko. – Już nikomu nie można ufać! Że też pan Fabuła niczego nie zauważył!

– A może zauważył i właśnie dlatego... – wyraził przypuszczenie pan Plajta.

Pan Fabuła udał, że tego nie słyszy, ale cały poczerwieniał, a potem bardzo wolno bladł. Już wiedzieliśmy, że jego melancholia ma się ku końcowi. A tymczasem pani Pretensja ani myślała przyznać się do swojej płci. Nosiła się jak dama, mówiła kobiecym głosem, wzmogła nawet swój kobiecy wdzięk. Ale myśmy wiedzieli swoje, zwłaszcza nasze panie, Bessa i Aldona, nie miały wątpliwości co do jej płci. Może orientację ma inną, twierdziły, bo płeć a orientacja to dwie różne rzeczy, ale męszczyzną jest na pewno.

I obie się myliły, a my razem z nimi. Rzecz się wyjaśniła, a kiedy się okazało, że pani Pretensja spodziewa się potomka.

– Jestem przy nadziei – oświadczyła.

– Ona jest beznadziejna – skomentowała to pani Bessa. – Czy wie chociaż, kto jest ojcem?

Ale tego nie wiedział nikt, sama pani Pretensja niczego nie była pewna.

– Nie wiem, gdzie poczęłam, ale wiem, gdzie urodzę – wyznała naszym paniom. – W tym celu pojedę do stolicy albo gdzieś za granicę, może do samego Paryża.

Kiedy jednak minęły trzy miesiące i pani Pretensja była szczupłą jak zwykle, a nawet szczuplejsza, uznaliśmy zgodnie, że ona co najwyżej może być przy nadziei na ojcostwo. Wróciło z całą siłą nasze przekonanie o jej męskości, a najsilniej upierał się przy tym pan Fabuła, który być może miał jakieś dodatkowe dane.

– Pan Chryza na pewno wie wszystko – rzekł pan Fiasko.

Niestety, z panem Chryzą straciliśmy kontakt; unikał nas tak starannie, że nie wiedzieliśmy, czy jeszcze jest w mieście. Ktoś nawet przyniósł wiadomość, że wyjechał. Kiedy chcieliśmy o to zapytać pana Pretensa, okazało się, że on także wyjechał.

– Tak to u nas jest – skomentował ze smutkiem pan Fabuła. – Kiedy pojawi się ktoś zagadkowy, to nie potrafimy go zatrzymać i zostaje nam tylko sama zagadka.

